

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Andra Kammaren. N:o 25.

Tisdagen den 28 Juni.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes öfverläggningen angående *punkten 5* i konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckta motioner rörande ändring i § 13 riksdagsordningen, och lemnades dervid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Petersson i Runtorp, som yttrade: Man har redan diskuterat denna fråga under ett helt plenum och har dervid uttalats, att frågan vore af så ofantligt stor betydelse. Enligt min tanke är den alldeles icke någon stor fråga. Ått påstå detta synes mig vara att uppröra en storm i ett vattenglas. Hvarken jag eller någon af mina medmotionärer hafva med motionen afsett något annat än att i någon mån återföra städernas och landsbygdens inbördes representationsrätt till det skick, hvori den befann sig vid representationsförändringens genomförande. Om denna förändring blir till någon nackdel för städerna, så är anledningen dertill den, att man icke velat ändra grundlagsstadganden för ofta. Med den erfarenhet, man nu eger, så visar det sig, att den föreslagna förändringen endast innefattar att återföra städernas representationsrätt till hvad den utgjorde vid det nya representations-skickets införande. Ännu mindre ligger i motionen något *attentat* emot städerna och deras representanter inom kammaren. En sådan afsigt vill jag åtminstone taga mig helt och hållet fri ifrån. Jag hade trott, att i och med representationsförändringens genomförande, vi skulle blifva ett mera fritt och enigt folk. Men efter hvad i dag yttrats, finner jag så tydligt, att jag ej kan tvifla derpå, att de gamla ståndsintressena fortfarande vilja göra sig gällande.

Man har här till och med velat låta påskina, att det vore fråga om en afskrifning af städernas representationsrätt. Men jag beräknar denna rätt sådan den varit vid det nya representations-skickets början och icke sådan den nu gestaltar sig. Allt mänskligt är så ofullkomligt, att man stundom får göra rättelser och jemkningar deri, och om dessa jemkningar ske utan bitterhet, så är detta det bästa. Det har resonnerats vidt och bredt om det obilliga uti att göra den rättelse, som här är föreslagen, och från

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

stadsrepresentanternas sida hafva framhållits de uppoffringar, städerna fingo vidkännas vid införande af den nya riksdagsordningen. Detta är för mig en fullkomlig nyhet. Städerna fingo dervid icke göra större uppoffringar än de andra båda riksstånden, presterskapet samt ridderskapet och adeln. För min del tror jag också, att städerna äro lika mycket representerade i Första Kammaren som i Andra Kammaren, och att man äfven bör taga detta med i räkningen. Men när man icke kan vederlägga det faktum, att 26,000 äro mer än 11,000, så slår man sig på att tala om de skatter och onera, som utgöras af städerna, och att dessa egde rätt att vara representerade. Men icke heller denna beräkning kan jag för min del gilla. Jag har visserligen icke granskat de uppgjorda beräkningarne häröfver, men jag vill erinra, att landsbygden, utöfver bevillningen, äfven har att utgöra väghållningsbesväret, äfvensom grundskatter samt rustnings- och roteringsbördan. Men huru härmed än är förhållandet, så har jag icke kunnat finna, att utgifterna i förhållande till egendomarnes värde i stad och på land äro större i städerna än på landet. I städerna utgöra utskylderna till kommun, efter hvad jag inhemtat, i medeltal 4 till 5 gånger bevillningskronan, hvaremot de i min hemort uppgå till 10 gånger bevillningskronan, och det finnes kommuner, som hafva ända till 20 gånger bevillningskronan i kommunalutskylder.

Vidare har det påståtts, att vid representationsförändringen ett aftal vore träffadt emellan borgare- och bondestånden. Jag var med i riksdagen redan vid den tiden, men har aldrig hört talas om något sådant aftal, hvaremot jag mycket väl minnes, att förhållandet den tiden var mycket godt emellan borgare och bönder.

Äfven har här talats om, att städerna hade så stora bördor i en del afseenden. De skulle exempelvis aflöna sina borgmästare o. s. v. Men man tager dervid icke i beräkning alla de fördelar, som städerna hafva sig tillförsäkrade såsom i tolagen och till följd af den ändrade bränvinslagstiftningen. Och hvad som allra mest bevisar, att dessa bördor icke äro så tunga, är den stora tillväxten af folkmängden i städerna. Jag har sällan hört, att någon emigrerar från städerna, eller att stadsbefolkningen flyttar till landet, hvilket ju bevisar, att de, som flyttat derin, fått det bra eller kunna reda sig.

Man säger, att man skall vara *beskedlig* mot städerna. Jag vill dem för min del alldeles intet ondt. Jag vill både lefva och låta lefva; men hvad är då anledningen till, att man vill från alla möjliga kanter kringskära landtbefolkningen, hvars representanter här fått namnet landtmannapartiet, som man nu vill förstöra? Men hvad har det gjort för illa? Det har hallit emot, det är sant, så att icke staten fått för stor skuldsättning och till och med opponerat sig mot förhöjning af tjenstemännens löner, men deri ligger väl ej någon stor förbrytelse. Snart har det fått på sin nackdel, att det synes vilja hafva litet tull för att kunna uppehålla landets näringar; och detta är naturligtvis en dödssynd, som icke kan för-låtas.

Det har sagts, att man skall hålla sig till rättvisa och billighet. Jag vill då hemställa till dem, som sagt detta, om icke motionen just afser något sådant. Jag kan icke se annat än att detta deras resonnement är ett de obotfärdigas förhinder, då de icke vilja göra något i saken.

Jag trodde verkligen icke vi skulle behöfva nu strida om denna sak, utan vara belättna med hvad utskottet här föreslagit, som i min tanke är mycket oskyldigt. Första Kammaren har väl antagit herr Hallenborgs m. fl. reservation, men då deri finnes ett tillägg, mom. 4, som enligt mitt förmenande är sådant, att jag skulle skämmas, om jag varit med derom, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag, men med det tillägg, som af reservanterne från denna kammare, herr Nils Larsson m. fl. föreslagits, eller att folkmängden i de mindre städernas valkretsar skall vara minst åttatusen och högst sextontusen. Jag anhåller om proposition på detta mitt yrkande.

Vidare anförde:

Herr Thestrup: Då, efter hvad jag förnummit, flere talare efter mig anmält sig, skall jag endast med några få ord angifva min ställning till föreliggande fråga.

Såsom stöd för den uppfattning jag hyser om det oberättigade i de anspråk, som på sista åren gång efter annan framkommit angående inskränkning i städernas representationsrätt och hvars resultat vi nu se i utskottets föreliggande betänkande, ber jag få åberopa de sakrika skäl, som vi under början af förmiddagens plenum fingo höra af representanten för Örebro, sjelf reservant inom utskottet.

För min del finner jag den föreslagna inskränkningen i städernas representationsrätt hvarken vara nödig eller nyttig; och då dessutom dertill kommer, att jag icke finner lämpligt, utan snarare motsatsen, att denna Riksdag, hvars Andra Kammare utsetts företrädesvis med hänsyn till vissa ekonomiska frågor och som till nära en tredjedel består af nyvalda ledamöter, till afgörande företager en fråga af så genomgripande beskaffenhet som den nu föreliggande, hvilken berör en af grundpelarne för vår nuvarande riksdagsordning, får jag för min del yrka afslag å så väl utskottets betänkande som reservanternes förslag.

Herr Hammarberg: Jag skall icke heller vara mångordig. Jag begärde ordet endast för att få till protokollet antecknadt, att jag icke kan annat än rösta mot det föreliggande förslaget att inskränka städernas representationsrätt, och jag gör det på den grund, att jag anser det obilligt och onyttigt för så väl denna kammare som Riksdagen i sin helhet, enär det rubbar den grundval, på hvilken vår nuvarande representation är byggd.

En talare i afton har sagt, att han finner denna fråga mycket obetydlig. För min del finner jag den deremot högst vigtig, då det ju gäller att plocka bort en grundsten här och en der, utan att bry sig om att granska, huru vida denna förändring kan vara

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

nyttig och nödvändig. Då en sakrik utredning en gång egt rum, huru denna förändring bör ske, kan jag möjligen vara med derom, så vida den icke för mycket rubbar det nu bestående representationsättet. Men som detta nu skulle blifva fallet i högst betydlig mån, vill jag yrka afslag.

Frågan har nu afgjorts i Första Kammaren på ett enligt mitt förmenande ganska sorgligt sätt, då man der bort vänta sig en grundligare behandling af densamma. Jag har alltid hört, att ändringar i grundlagen böra göras mycket varsamt, dervid bör tillses huru vida de äro nödvändiga och nyttiga, men intetdera är här fallet. Man kan nu icke vänta annat, än att denna kammare antager reservationen, men man bör i min tanke betänka sig grundligt, innan man uttalar sig för en sak, som är så föga utredd som denna.

Jag yrkar som sagdt afslag.

Herr Edelstam: Då den förändring af grundlagen, som konstitutionsutskottets förevarande förslag innebär, icke synes mig vara berättigad, emedan det är uppenbart för hvar och en, att den magt, som nu tillkommer landsbygden, skulle genom förslaget antagande ännu mer förökas, så kan jag icke godkänna detta förslag utan yrkar afslag i detsamma.

Herr Key: Då kammarens medlemmar utan tvifvel äro trötta på den långa debatt, som här egt rum, skall jag icke förlänga diskussionen utan afstå från det anförande, jag tänkt hålla, och inskränka mig till att med anslutande till de yttranden, som af mina meningsfränder afgifvits, yrka afslag å så väl utskottets som reservanternes förslag. Jag kan dock ej afstå från ordet utan att inlägga min bestämda protest mot det uttalande, vi nyss hörde från kalmarbänken, att denna fråga skulle vara en obetydlig sak. Likaledes har jag rätt svårt att förstå, att det kan vara allvarlig mening i påståendet, att frågans afgörande såsom reservanterne från denna kammare föreslagit skulle främja enighet inom kammaren. Tvärt om är jag af den öfvertygelsen, att om något af de föreliggande förslagen antages, ensidigheten i denna kammares sammansättning för framtiden skall skarpare och skarpare framträda. Motsättningen mellan städernas och landets representanter skall mer och mer tillspetsas och känslan hos de förra af att hafva lidit en oförrätt skall ingjuta sin bitterhet i stämningen. Falla återigen dessa förslag, vågar jag hoppas, att om och när man finner nödigt att göra inskränkning i representantantalet eller hämma den hastiga tillväxten af detta antal på den ena eller andra sidan eller i dess helhet, man skall finna en grund, som bättre tager hänsyn till rättvisa och billighet, och som mera syftar på att främja det allmännas väl än att öka magten inom kammaren hos det politiska parti, som för närvarande redan är i oinskränkt utöfning af denna magt. Jag är viss om att en sådan grund, men endast en sådan, skall vid sin tillämpning vara mäktig att sprida försoningens känsla i stället för bitterhetens bland denna kammares medlemmar.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å så väl utskottets som reservanternes förslag.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Sam. Johnson: Som det synes af betänkandet, har jag ej haft tillfälle att närvara i utskottet vid denna frågas afgörande, men jag tror mig dock med full säkerhet kunna säga, att, i fall jag varit närvarande, jag fullkomligt skulle hafva gillat hvad utskottet föreslagit. Nu har jag sport, att Första Kammaren förkastat utskottets förslag och antagit en af herr Hallenborg m. fl. afgifven reservation, och för att sålunda möjligen få någon förändring, tager jag mig friheten yrka bifall till dessa reservanternes förslag. Jag förmodar, att i händelse kamrarne förenar sig om detta förslag — det är litet och obetydligt men ändå något — sedermera större tillmötesgående skall blifva rådande och ej så hetsiga strider skola förekomma, som dem vi hört här på förmiddagen.

Här har framhållits och visats att antalet äfven af landsbygdens representanter i Andra Kammaren ökats och att denna ökning uppgått till 11 representanter. Det är mycket riktigt, men denna ökning tror jag företrädesvis uppkommit derigenom, att åtskilliga domsagor blifvit delade. Denna delning är nu, antager jag, för en längre följd af år så undangjord, att väl icke från den sidan representantantalet i Andra Kammaren vidare kan stiga. De representanter åter, som tillkommit genom folkmängdens ökning, äro 4 å 5 tror jag. Men om jag icke är alldeles orätt underrättad kommer nästa höst en minskning af två representanter att ega rum.

Man har här förundrat sig öfver att folkökningen i städerna går med sådan fart, under det att den på landsbygden ej stiger. De, som framlagt representationsförslaget, hade väl också den tanken, att folkökningen skulle stiga proportionsvis både i städerna och på landet. Men så blef ingalunda förhållandet. Man kan väl icke säga att dödligheten på landsbygden är större än i städerna; nej tvärt om. Att tillökningen likväl blir så stor i städerna, beror derpå, att landsbefolkningen anser det tunga och grofva arbetet på landet för svårt, och därför flyttar man in i städerna, der man har lättare att försörja sig. Det är *en* sak. En annan sak är, att stora massor emigrera till Amerika. Inom det kommittentskap, der jag bor, fans vid detta nyår blott en enda kommun, der folkmängden ökats. De öfriga hade minskats med större eller mindre antal invånare mot hvad de hade året förut. Vid den mantals-skrifning, som härnäst kommer att ske, torde det visa sig, att folkmängssiffrorna ytterligare fallit, ty det är massor, som emigrerat under detta års lopp och flera komma att göra det nästa år. Vid sådana förhållanden under en lång följd af år eller alltid kan man icke vänta någon större folkökning på landsbygden, men sannolikt skall det i städerna fortgå på samma sätt som hittills.

Jag skall icke vidare uppehålla tiden, utan anhåller hos herr talmannen om proposition på bifall till det förslag, som af Första Kammaren antagits.

Häruti instämde herr *Sundling*.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Jonsson i Hof: De fleste talare, som hittills yttrat sig, hafva tyckts gå ut från den förutsättning, att den fråga, som nu föreligger, är temligen utredd och således i en antaglig form, vare sig man väljer utskottets förslag eller den reservation, som Första Kammaren redan antagit. Men jag får dock för min del erkänna, att jag i det afseende är af en afvikande mening. Jag tror nemligen icke, att något förslag i denna rigtning ännu föreligger, som är så tillfredsställande att det bör godkännas, och jag vill söka gifva skäl för denna min åsigt. De talare, som yrkat bifall till utskottets eller reservanternas från Andra Kammarens förslag, hafva stödt sig derpå, att när representationsförändringen egde rum, det skulle hafva funnits likasom en tyst förutsättning, att städerna skulle hafva ett visst antal representanter i förhållande till landsbygden inom Andra Kammaren, och att i följd deraf detta förhållande borde återställas, om det genom städernas större tillväxt och folkökning blifvit rubbadt.

Utän att inlåta mig på det mer eller mindre berättigade i detta åskådningssätt, vill jag söka ställa mig på förslagsställarnes ståndpunkt och se till, huru vida det förslag, hvarom vi nu skola fatta beslut, verkligen kan för framtiden bättre reglera förhållandet, än det grundlagsstadgande, som 1866 blef antaget. Hittills har gjort det i afseende på en lämplig proportion af antalet representanter, särskildt för stad och land. Om det då skulle befinnas, att hvarken utskottets eller reservanternes förslag för någon längre tid skulle kunna åstadkomma en mera tillfredsställande bestämmelse än hvad den gamla riksdagsordningen innehåller, så tror jag hvar och en bör erkänna, att det icke är lämpligt att vidtaga en ändring, som utaf många nu anses hård och ogranlaga och likafullt skulle komma att inom kort visa sig hafva samma fel, som vi nu söka afhjelpa.

Jag vill söka meddela några siffror för att visa, att denna uppfattning icke är ett hugskott utan stöder sig på sannolika kalkyler. Om man då först följer folkmängdsökningen från 1865 till det år, som nu är, särskildt för städerna och särskildt för landsbygden, så skall man finna, att denna ökning för hvarje tre-årsperiod varit för städerna följande: 1865—1868 5 proc.; 1868—1871 5,2 proc.; 1871—1874 8,9 proc.; 1874—1877 9 proc.; 1877—1880 5,5 proc.; 1880—1883 8,6 proc. samt 1883—1886 10 proc.; under samma tid har deremot ökningen inom landsbygdens valkretsar utgjort sammanlagdt icke mer än knappt 1 proc. för hvarje tre-årsperiod. Om man ytterligare fäster sig dervid, att ökningen af städernas innevånareantal fortgått sakta under den första tiden, men ökat betydligt under den senare, under det att landsbygdens folkmängd deremot tillväxt raskt under den föregående tiden men långsammare under den senare, så bör man finna att denna ökning kan komma att fortgå på samma sätt som nu, d. v. s. med 10 proc. för städerna och i genomsnitt 1 proc. för landsbygden för hvarje tre-årsperiod. Om man med ledning af dessa ökningssiffror, 10 proc. för städerna och 1 proc. för landet, beräknar, huru det för framtiden skall ställa sig, om utskottets förslag antages, så skall

man vid dividering af folkmängdssiffran med det antal representanter, som städerna enligt utskottets förslag hafva att välja, utgörande *en* på ungefär hvarje 13,000-tal invånare, men hvad landsbygden beträffar med det antal, som efter nu gällande grunder betingas, finna, att det förhållande, som äfven utskottet påpekat, eller att antalet stadsrepresentanter inom ganska kort tid skall blifva lika stort som landsbygdens inom denna kammare, i verkligheten skall inträffa under tre-årsperioden 1910—1912. Nu tror naturligtvis en hvar, att, om utskottets förslag går igenom, denna tidpunkt skulle i hög grad framflyttas. Det skiljer emellertid endast på två riksdagsperioder. Inom sex år har man åter samma siffror. Men nu skulle någon kunna säga, att tio procent ökning per period vore för högt tilltaget, emedan det varit endast under de sista åren, som städernas invånareantal ökats så mycket. Jag tror emellertid icke, att siffran är för hög, ty om siffran hvad städerna angår skulle synas något hög, är detta i så fall ännu mera händelsen hvad landet angår, emedan man bör tänka derpå, att den ökning af landsrepresentanter, som under sista tjugutalet af år inträffat, till icke ringa del berott derpå, att antalet domsagor under denna tid ökats, men att ett liknande förhållande icke i någon nämnvärd grad är att för framtiden emotse. Jag skall medgifva, att man af försigtighetsskäl måhända icke borde taga en så hög siffror, som nämndt blifvit, vid beräkning af ökandet af städernas invånare, utan att man borde hålla sig till en lägre siffror, som icke på något sätt kan anses öfverdrifven. Om man derför i stället beräknar en ökning af åtta procent, så skulle den tidpunkt, då antalet representanter för städer och landsbygd skulle blifva lika, efter nu gällande bestämmelse, allenast framflyttas till 1915 och 1918 i stället för 1909—1912. Man vinner således sex år genom detta beräkningssätt. Om utskottets förslag antages, skulle tiden ytterligare framflyttas till perioden 1924—1927 således med cirka 8 år. I hvilket fall som helst tror jag, att man kan vara ense — man må annars säga hvad som helst — om, att denna fråga, innan den blifvit fullt mogen, nödvändigt måste väcka misstroende bland de stadsrepresentanter, som lagförändringen skulle träffa. Jag tror, säger jag, att det icke är lämpligt att fatta ett beslut i denna fråga, så länge den icke befinner sig i ett bättre utredt skick än nu är fallet. Man kan emellertid i alla händelser förutse, att den tidpunkt icke är aflägsen, då till och med representanterna för städerna måste komma till insigt om, att en ändring i ifrågavarande hänseende är oundviklig. Jag tviflar icke på, att detta skall inträffa, ehuru det ännu kan dröja några år, och dermed är det heller ingen fara, ty ökningen skulle för den närmaste tiden icke blifva särdeles betydande. Den kan sägas för hvarje af de närmaste perioderna komma att stanna vid siffran omkring fem. Men då man kommer längre fram i tiden efter år 1909, då växer ökningen med ofantlig fart. Då stiger siffran ända till tolf och tretton per period.

Såsom frågan nu föreligger, har kammaren att välja mellan antingen att antaga ett beslut, som kan vara effektivt d. v. s. fatta

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

samma beslut som Första Kammaren eller ock att antaga ett förslag, som afviker från nämnda förslag och mera tillfredsställer kammaren, men som icke kan leda till något resultat. Beträffande Första Kammarens beslut, som jag så till vida kan gilla, som deri ligger den billighet, att icke det nuvarande antalet stadsrepresentanter minskas, utan minskningen först för framtiden skulle inträda, kan jag ändock icke vara med om att antaga detsamma. Ordalydelsen befinner sig nemligen i ett så otillfredsställande skick, att mycket delade meningar förefinnas derom, huru fjerde momentet i paragrafen skall rätteligen tolkas. En icke ringa del tolkar detta förslag så, att t. ex. för Stockholms stad med sina nuvarande tjuguen representanter ytterligare en skulle få väljas. så ofta Stockholms stads folk mängd ökades med 15,000 personer. För egen del tror jag och flera med mig, att antalet skulle stå qvar, tills folk mängden växt ut så, att med undantag af den förste riksdagsmannen, det skall blifva 15,000 invånare för en hvar af de öfriga, innan någon ytterligare finge väljas. Det har här talats om städernas och landsbygdens olika intressen och det kan ju hända att sådana torde förefinnas i åtskilliga fall dem emellan. Men det tror jag i alla fall, att vare sig antalet representanter för städerna i framtiden skulle blifva flera än landsbygdens — eller dessa senare — äfven för framtiden, likasom nu, komma att utgöra flertalet; så skall hvarken den ena eller den andra majoriteten kunna ostraffadt fatta beslut, som äro sådana, att dervid hänsyn icke tagits till rättvisa och billighet och till det helas gemensamma väl.

Jag har mycket svårt att här göra något yrkande. Utskottets förslag tillfredsställer mig icke, Första Kammarens icke heller, och jag står derföre på den punkt att jag önskar och inser att ändring här en gång måste göras, ty antalet riksdagsmän kan icke växa så långt som helst, utan att nu sjelf kunna gifva något förslag härtill. Jag tror dock, att, innan man besluter sig för en ändring i detta syfte, borde man taga hänsyn till icke blott förhållandet mellan antalet riksdagsmän från landsbygden och städerna, utan äfven till ökningen i sin helhet och medlet att stoppa antalet riksdagsmän. Ju mer man tänker på denna fråga, ju mer skall dess slutliga lösning vinna på, att man icke förhastar sig med beslutet om ändringar härutinnan. Det kan äfven ligga något skäl derför, att i år icke göra något vid förslaget deruti, att mellan den dag, som i dag är, i slutet af juni månad och nästa riksdag, som, derest förslaget nu antages till hvilande, skulle fatta sitt afgörande beslut, vare sig antaga eller förkasta förslaget, är en exceptionelt kort tid. Äfven det skälet är för mig talande i den rigtning, att jag tror mig handla bättre och klokare, om jag ställer mig på deras sida, som rösta för afslag, än att taga ett förslag, som icke tillfredsställer någon. Men jag skall det oaktadt nu icke göra något yrkande.

Herr Svensson i Lösen: Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, men mot ett och annat yttrande från stadsrepresentanternas sida och äfven från andra håll emot detta för-

slag vill jag dock lemna min gensaga. En kamrat här på bänken ansåg, att detta förslag vore en attack mot städerna, mot deras fri- och rättigheter. För min del vill jag icke vara med om någon attack mot dem, och jag kan icke finna det vara någon attack, då man endast vill försöka att i någon mån reglera förhållandena mellan hvad som var, då det nya statskicket infördes, och hvad som nu är förhållandet, eftersom det nu visat sig, att en del af representanterna fått en snabbare tillväxt, till följd deraf, att städernas folkmängd så hastigt stigit i jemförelse med landsbygdens. Jag kan icke annat än förvåna mig deröfver, att stadsrepresentanterna haft en sådan uppfattning till frågan som de hafva uttalat.

En annan talare, representant från Karlstad, har yttrat, att vi måste beräkna representationsrätten för städerna gent mot landet efter förmögenhetsprincipen. Enligt mitt förmenande hvilat hela vår representation på denna grund. Den ena hälften af Riksdagen, nemligen Första Kammaren, hvilat helt och hållet på förmögenhetsprincipen, och den andra hälften, Andra Kammaren, hvilat till en del på samma princip och till en annan del på personlighetsprincipen. Det förvånar mig derföre, att nämnde talare ville förorda ett ytterligare steg i den rigtning, att valbarheten skulle hvilat mer på förmögenhetsprincipen än hittills. Jag tror, att till och med i städerna har en motsatt rigtning i åsigtarna i detta afseende gjort sig gällande.

En talare från Söderhamn talade om, att vid tiden före och efter representationsreformens genomförande gingo borgare- och bondestånden sida vid sida med hvarandra och förde fram tidens stora frågor. Skola vi tala om den gamla tiden, — hvilket jag för min del helst velat undvika — så skall jag bekänna att de gingo sida vid sida; men nog var det borgaren, som var den förnämre och mäktigare brodern och — för att jag så må säga — knuste till brodern vid deras vandring till ett gemensamt mål. Vi minnas alla att det var vid 1804 års riksdag, som husbehofsbränningen upphäfdes, ehuru bönderna protesterade emot. Men då var det den gode brodern, borgaren, som hjälpte de andra stånden till att genomdrifva beslutet. — Det vill jag icke klandra, det hade sedligheten till mål, och det kan i många fall hafva verkat godt — men från den tiden som gick emellan detta beslut till representationsreformen, var det allt den förnämre brodern, som begagnade sig af sin ställning, till att rycka till sig de inkomster, som följde af detta beslut och som plockade allt till städerna. Och nu, för att vi må tala om skatteorättvisor, så har jag icke varit för att rifva i det gamla, men då det nu kommit på tal, må jag säga att ingenting i skatteväg har varit så orättvist som de beslut, genom hvilka bränvinsmedlen på det sättet kommo till städerna. Men för dessa orättvisor hade bonden ingen annan att tacka än den gode brodern, »borgaren», det är säkert. Jag hade icke velat röra i detta gamla, om det icke hade blifvit fördt på tal af herr Berglöf, men då må det också vara han som får bära skulden för att dessa obehagligheter icke fått hvilat ostörda.

Vidare yttrade herr Berglöf en hel del om hvad städernas

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

representanter gjort eller icke gjort, hvad de velat eller icke velat, och så utbrast han: »Vi vilja icke gå in på edert tullraseri».

Ja, så sade herr Berglöf.

Jag vill icke gå in på att tullrörelsen har något att göra med landtmannapartiets eller städernas särskilda intressen. Herr Berglöf måtte väl komma i häg, att under 1886 och 1887 års riksdagar var det icke land och stad som stodo emot hvarandra. Utan det var ungefärligen $\frac{1}{3}$ af städernas representanter, som voro tullvänner och de återstående $\frac{2}{3}$ delarne frihandlare, då deremot beträffande landsbygdens representanter majoriteten var tullvänlig, ehuru en ganska stor grupp var frihandlare. Detta hafva vi ju alla oss bekant. Då så denna Riksdag kom, så kommo frihandlarne tillbaka med förstärkta krafter både från land och stad. Men icke var det så, som herr Berglöf tyckes föreställa sig, att från landsbygden skickades till Riksdagen tullvänner och från städerna frihandlare endast. Denna herr Berglöfs mening kan jag icke förstå. Ty hade det varit så, att städerna endast representerats af frihandlare och landsbygden endast af tullvänner, så skulle vi ju ligga öfver dem i röstetal. Jag kan därför icke förstå att herr Berglöf velat inblanda denna fråga med den som nu är före.

Herr Siljeström ville deducera sig till att representationens Första Kammare skulle vara utgången från landsbygden, hvars intressen skulle nära sammanfalla med denna kammares. Men nog tillhöra medlemmarne från Första Kammaren lika väl städerna som landsbygden. Första Kammaren har en högre uppgift än att på det sättet, som herr Siljeström syntes fatta saken, representera ett ortintresse; den har ställt sig öfver landsbygdens och städernas tag med hvarandra.

Det har blifvit sagdt, och deri instämmer jag, att denna fråga är granlaga och att det höfvas att hon behandlas så granlaga som möjligt. Jag vill också icke gå så långt, som fulla rättvisa skulle kunna gifva oss anledning till. Jag skulle deremot kunnat vara med om utskottets förslag, men då det har fallit i Första Kammaren, så skulle frågan falla, om denna kammare antog detsamma. Jag skall därför sluta mig till herr Ehrenheims m. fl. vid betänkandet fogade reservation. Jag tror icke att herrar stadsbor skola kunna anse att det är ett obilligt förslag. Jag yrkar således, herr talman, bifall till den af herrar Hallenborg, Ehrenheim och Wachtmeister till betänkandet fogade reservationen.

Herr A. P. Danielson: Herr talman! Ehuru det blifvit sagdt, att den föreliggande frågan icke eger någon omfattande betydelse, vill jag till en början nämna, att jag anser att denna fråga, såsom hvarje fråga, der det gäller en grundlagsändring, är af mera allmän vikt. Det har blifvit yttradt, att det icke är mera än rätt, att städerna ega att utse flere representanter till Andra Kammaren än landsbygden, därför att städerna utgöra en vida större bevilning än landsbygden och hafva ett större förmögenhetsvärde. På frågan om förhållandet mellan land och stad i detta hänseende vill jag icke inlåta mig, utan jag vill utgå uteslutande från den syn-

punkten, att det här är fråga om att bedöma icke förmögenhetsvärdet utan i viss mån människovärdet såsom sådant. Det kan väl icke rimligtvis försvaras, att en stadsrepresentant representerar endast 6,000 personer, medan en från landet i en valkrets, der invånareantalet uppgår till nära 40,000 personer, ändå icke ega rätt att sända mer än en representant till riksdagen. Det är alldeles orimligt, och från den synpunkten äro våra anspråk på, att städernas representation må minskas, fullt berättigade. Jag vill hemställa, om icke en redbar och oförvitlig medborgare, som eger rösträtt på landet, bör hafva lika stort politiskt rösträtt som en sådan i en stad. Det bör väl ändå vara denna likhet af människovärdet som man i detta fall bör taga i betraktande, och gör man det, så skall man finna, att den rättelse, som vi söka få i dessa missförhållanden, är fullt berättigad. Jag hade tänkt, att man godt skulle kunna bifalla utskottets förslag, men jag kan lätt finna, att städerna skulle anse sig förnärmade, i fall dess nuvarande representantantal skulle komma att förminskas. Reservanternas från Första Kammaren reservation synes deremot vara sådan, att man genom antagande deraf kan undvika en sådan olägenhet. Kan man undvika detta och på samma gång få representantantalet utjämndt, så skulle jag helst vilja vara med om att på ett sådant sätt lösa frågan; ty jag vill icke, att man skall störa möjligheten till samarbete emellan stad och land.

Framstående män, som anses väl vara hemma i grundlagstolkning, hafva yttrat, att reservationens 4:de moment, om hvarsrätta tolkning här tvistats, bör förstas så, att de städer, som nu hafva ett större antal riksdagsmän, icke skulle derutöfver kunna välja några nya, förr än invånareantalet vuxit så, att hvarje riksdagsman, af dem, som nu äro valda, motsvarade ett invånareantal af 15,000 personer. Andra hafva återigen bestridt denna tolkning. Men jag kan icke finna, att paragrafen kan tolkas på annat sätt, ty slutet af den samma lyder så: »och må ej utse ökad antal anorlunda än här ofvan för städerna i allmänhet är stadgad». Stockholm t. ex., som i höst får välja 22 riksdagsmän, skulle sålunda icke få välja den 23:dje, förr än här finnes 15,000 personer för hvarje riksdagsman af de nuvarande; och på detta sätt skulle således, på samma gång som man icke hade gjort något intrång på det antal riksdagsmän, som nu finnes, den utjämning emellan stad och land kunna försiggå, som jag anser med nödvändighet förestå; under förutsättning, att momentet kan på sådant sätt tillämpas, vill jag vara med om denna reservation, mot hvilken i sådant fall städerna icke heller böra hafva något att erinra, ty äfven de böra kunna inse, att den nu befintliga olikheten i representationsrätten måste utjmnas. Herr Olof Jonsson har här invändt, att icke någon utredning i frågan egt rum. Ja, det är en mycket vanlig invändning, då man vill afslå ett förslag, att säga, att utredning i ämnet icke föreligger. Men en utredning i förevarande hänseende skulle ju icke kunna innefatta någonting annat än beräkningar, om hvilka man icke kan veta, huru vida de skulle komma att slå in eller icke. Och då nu Första Kammaren, som

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

är sammansatt af män, som väl se sig före, innan de i en fråga sådån som denna fatta beslut, kunnat fatta sitt beslut i ämnet utan någon vidare utredning, så tror jag icke, att vi skulle förevitas en bristande företänksamhet, om vi följde Första Kammarens exempel i detta fall.

Det har också sagts, att det vore olämpligt att fatta detta beslut i frågan vid denna riksdag, emedan så kort tid komma att förgå, innan början af nästa Riksdag, som skulle gifva ärendet den slutliga behandlingen, i fall det nu blefve hvilande. Jag tror dock att grundlagsstiftaren i fråga om hvilande grundlagsförändringar, fäst sig mindre vid den längre eller kortare tid, som komme att förflyta emellan den Riksdag, som beslutit en sådan förändring, och den, under hvilken förändringen skulle slutligen prövas, än vid den omständigheten, att mellan dessa riksdagar nya val försiggått och nationen sålunda varit i tillfälle att säga sin mening om ett hvilande förslag till grundlagsändring. Den omständigheten, att det är så kort tid till nästa riksdag, tror jag således icke bör anses vara af någon synnerlig vikt.

Af dessa nu i korthet anförda skäl, och då jag bygger hela min motivering på önskvärdheten af att få den nuvarande olikheten i representationsrätten i stad och på landet utjemnad och jag tror att man kan göra denna utjemning sådån, att städerna icke skulle kunna tillvita oss att hafva gjort den på ett för hårdhänt sätt, utan först i den mån städernas invånareantal, på sätt jag förut antydt, vuxit ut, så anser jag att alla godt kunna lemna sitt bifall till det beslut, som af Första Kammaren redan fattats; och jag anhåller därför herr talman om bifall till det förslag, som innefattas i herrar Hallenborgs, Ehrenheims och Wachtmeisters vid betänkandet fogade reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Larsson* i Fole, *Norrby*, *Andersson* i Hasselbol, *Persson* i Heljebol, *Andersson* i Lysvik, *Sjöberg* i Bodaryd, *Smedberg* och *Stockman*.

Herr Berglöf yttrade: En talare på smålandsbänken, herr Redelius, har haft åtskilligt att anmärka mot hvad jag yttrat i fråga om borgareståndet och dess röst vid de gamla ståndsriksdagarne samt erinrat om presteståndets uppoffring. Herr Redelius synes dervid alldeles hafva glömt bort, hvad presteståndet fick i vederlag för sitt afträdande från den politiska skådebanan inom representationen. Det fick sin fulla ersättning i kyrkomötet med den vikt och betydelse, som lagts i händerna på denna representation och hvarvid icke minst bör ihågkommas, att kyrkomötet har sitt gifna och bestämda veto i alla frågor, som till detsamma hänskjutas från representantförsamlingen — ett veto, som jag tror att presterskapet icke gerna skulle vilja hafva satt under afskrifning.

Mig har förevitats ett uttalande, som jag hade om tullfrågans inverkan på föreliggande ämne, under påstående att denna tanke icke vore riktig. Till en början vill jag med anledning häraf erinra talaren på blekingebänken derom, att jag icke har satt likhets-

tecken mellan tullfrågan och landtmannaintresset. Men jag har sagt, att tullintresset påkallade en viss minskning i representanternas antal, att man ville afvisa från riksdagen representanter från städerna eller de orter, som hade minsta böjelse för tullar samt att just tullfrågan vore orsaken, hvarför ansatsen nu blifvit så stark för minskningen af städernas representationsrätt. Detta är hvad jag yttrat; jag står fast dervid och vill gifva skäl för hvad jag sagt.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Jag har icke påstått, att icke representanter i denna kammare, hvilka deltagit i konstitutionsutskottets förhandlingar, skulle vara orsaken till att denna fråga och de nu föreliggande förslagen till lösning af densamma framkommit. Men, mine herrar, de som motionerat i frågan måste väl vara upphofvet till att den kommit under Riksdagens pröfning. En ledamot från Småland, herr N. Petersson, har gjort till sin specialitet att väcka motioner i detta ämne samt söka föra dem igenom; och under sista tiden har han från Bohus län fått en adjutant till biträde. Förut voro kraftyttringarna i denna rigtning således icke så stora. Men nu, vid denna senare riksdag under år 1887, hvad har väl nu inträffat? Jo, 23 motionärer hafva framträtt med ändringsförslag i detta ämne, och af dessa 23 är 22 protektionister och en frihandlare. Kan det väl då anses så alldeles obehörigt att påstå, att tullfrågan har sin del med i detta utvisningsförslag?

Det finnes en afdelning af konstitutionsutskottet, som äfven har sitt finger med i denna sak, och det är utskottets ledamöter från Första Kammaren. Under nu pågående tullraseri beaktar nog icke majoriteten af dessa hvad de egentligen göra. Men när de en gång fått torka mjöldammet ur ögonen, skola de nog finna huru som de handlat mindre välbetänkt i denna fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag å utskottets hemställan.

Herr Waldenström: Jag är äfven en bland dem, som tro, att det icke kan dröja länge, förr än en inskränkning i den nuvarande representationsrätten blir nödvändig. Man kan icke låta antalet af representanter vid svenska riksdagen växa i oändlighet. Visserligen hör man stundom personer, när det gäller andra frågor, t. ex. tullfrågan, påstå att det växande eländet i landet och den deraf föranledda emigrationen skall välla en betydlig minskning i folkmängden. Men samma personer tro nu, när det gäller den här frågan, att folkmängden skall komma att växa ganska dugtigt, fastän mera i städerna än på landet. Detta senare tror äfven jag, och jag anser derföre, att en inskränkning i representanternas antal snart blir af nöden. Huru denna inskränkning skall ske, det lemnar jag derhän. Hvad som är rätt och bra i det fallet, det förstår jag nu lika litet att bedöma som flertalet ofriga ledamöter af kammaren — i det stycket befinner jag mig alltså helt säkert i en afgjord majoritet. Beviset härför ser jag i den mängd olika förslag, som framkommit från olika personer i kammaren, hvilka trots sig kunna gifva anvisning om, huru den önskade ändringen bör ske. Ingen af dessa motionärer har lyckats vinna gehör inom utskottet, utan

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

detta har framställt ett eget förslag, och så hafva dessutom inom utskottet åtskilliga ledamöter haft hvar och en sin särskilda mening. Detta bevisar, om icke annat, att frågan befinner sig i sådant skick, att det icke kan betraktas annat än som en orimlighet, om kammaren nu skulle företaga en definitiv lösning deraf, så till vida som detta står i dess magt.

Här har uttalats farhågor för, att städernas representanter kunde komma att växa landsbygdens representanter öfver hufvudet. I det fallet har herr Olof Jonsson i Hof nyss målat en tafla för oss, som visar, att om den nuvarande ordningen kommer att bestå, så skall man snart få se flera representanter från städerna än från landet här i kammaren. Han har nemligen ådagalagt, att medan städernas antal tillväxer mycket hastigt, så ökas landsbygdens representanter endast långsamt. Då han icke kunde utfundera något verkligen effektivt medel häremot, ansåg han klokast att ingen förändring för närvarande beslöttes. Men om Olof Jonssons tafla vore riktig, så skulle det märkvärdiga inträffa, att vi icke långt härefter, kanske blott omkring 150 år, hade flera invånare i städerna än på landet, och huru skulle man då ställa till för att, enligt herr Ljungmans ord, åt »landtmännen, hvilka bruka Sveriges jord», bevara »tyngdpunkten i representationen».

Här har mycket talats om, att borgarståndet utgjorde endast $\frac{1}{4}$ af den gamla representationen medan stadsrepresentanterna nu utgöra $\frac{1}{3}$ af Andra Kammarens ledamöter. Detta anser jag vara en fullkomlig oriktig jemförelse. Säkert är, att borgarståndet betydde jemt så mycket som bondeståndet. Af de fyra stånden voro två öfvervägande aristokratiska, de två andra deremot mer demokratiska. Man kan mycket väl säga, att Första Kammaren motsvarar de två första stånden, under det att Andra Kammaren efterträdt de tvenne andra. Det lider därför intet tvifvel, att stadsrepresentanternas antal i representationen blifvit väsentligen inskränkt genom den nya riksdagsordningen, och af detta skäl kan det tilläfvventyras synas icke vara rätt att nu tänka på vidtagande af ytterligare inskränkningar.

Jag vill med några ord vända mig mot herr Redelius. Han sade, att prestståndet genom representationens förändringar hade afskrifvits ur representationen, och han omtalade, att han, som redan då var prest hade gillat att berörde åtgärd vidtagits äfven utan något nederlag för prestståndet. Han tyckes alldeles hafva glömt tillvaron af kyrkomötet. Jag ber därför att få påminna honom derom, på samma gång jag påpekar, att kyrkomötet har mycket större magt nu, än det gamla prestståndet hade, ty detta senare utgjorde blott $\frac{1}{4}$ af hela Riksdagen, under det att kyrkomötet nu i kyrkliga frågor betyder lika mycket som hela Riksdagen och Kongl. Maj:t tillsammans.

En talare på jemtlandsbanken nämnde, att han hört någon af stadsrepresentanterna i denna kammare säga, att alla reformer utgått från städerna. Han hörde säkert miste, ty den af honom åsyftade talaren sade icke så, utan hans ord voro att reformintresset varit lifligast i städerna.

Det var emellertid icke detta, som uppkallade mig, utan jag begärde ordet med anledning af det märkvärdiga förhållandet, att man så hastigt här i kammaren vändt sig till den af Första Kammaren antagna reservationen, hvilken här ansetts oantaglig, ända till dess man fick veta, att medkammaren hade antagit den. Denna reservation är i två afseenden olämplig. Först och främst är det icke rimligt att i en grundlag hafva en sådan undantagsparagraf som den att, i strid mot hvad som skulle blifva allmänt gällande regel, städer, som vid 1885 års slut — — — herrarne veta resten. Jag anser, att en grundlag icke får innehålla något undantags-öfvergångs-stadgande. Antingen skall det vara på ena sättet eller på det andra, och det med besked. För det andra är reservationen så skrifven, att det är alldeles omöjligt säga, hvad der står i densamma. Jag undrar verkligen, om herrar Hallenborg, Ehrenheim och Wachtmeister tillsammans skulle kunna upplysa oss derom. Om de tillkallades för att höras i saken, är det fara värdt, att herr Hallenborg skulle förklara, att der stode något, som herr Ehrenheim skulle säga icke står der. Jag skall till bevis för riktigheten af denna min misstanke be att få anföra ett exempel. Jag skall taga till exempel den stad, jag sjelf representerar. Gefle har öfver 20,000 invånare och för närvarande två representanter i Andra Kammaren. Om nu reservationen antoges, så frågas: när skulle Gefle stad blifva berättigad att skicka hit en representant till? När staden fått 35,000, eller när den fått 40,000 innevånare? Om man resonerar så, att staden skall skicka en representant för 10,000, att den andre, som nu är, skall representera efterföljande 15, och en tredje sändas först, när folkmängden vuxit med ytterligare 15, så får Gefle 3 representanter, när staden uppnått ett invånareantal af 40,000. Anser man åter, att Gefle skall hafva 2 representanter för sina 20,000 invånare och få den tredje, när ytterligare 15,000 invånare tillkommit, då skall Gefle skicka 3 representanter, när staden fått 35,000 invånare. Hvilketdera är nu meningen i den föreliggande reservationen? Jag är nästan säker på, att de tre herrar, som kokat ihop denna reservation, skulle inom några minuter befinnas hafva olika tankar om dess verkliga innehåll, derest man sporde dem derom, och under sådana förhållanden hemställer jag, om det kan vara riktigt, att Andra Kammaren antager en sådan reservation att hvilat till grundlagsenlig behandling att införas i riksdagsordningen. Således, mine herrar, icke därför att jag icke anser, att representationsrätten bör inskränkas och detta kanske både för stad och för land — möjligen också något mera för stad än för land, efter som den nu för städerna är dubbelt så stor som för landet — utan därför att frågan befinner sig i det skick, hvori hon för närvarande är, skall jag be att få yrka afslag å utskottets förslag så väl som å begge reservationerna, men skall deremot med glädje helsa den dag, då en motion framkommer, att saken må hänskjutas till Kongl. Maj:t på det den må få en riktigt grundlig utredning, för att derefter från honom komma tillbaka till Riksdagen. Då skall man kunna med lugnt samvete antaga eller förkasta en föreslagen förändring, vetande hvad man gör.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Lovén: Jag har visserligen redan på förmiddagen instämt med herr Berglöf och derigenom tillkännagifvit min ställning i denna fråga, men efter Första Kammarens i ärendet fattade beslut anser jag det vara viktigt, att så många som möjligt af kammarens stadsrepresentanter uttala de grunder, hvarpå de vilja afslå nu föreliggande förslag. Jag skall fatta mig mycket kort och till en början säga, att af de skäl, som för mig varit bestämmande, äro tvenne af mera tillfällig natur. Dels har jag nemligen icke kunnat underlåta att finna, att den snabbhet och hast, hvarmed ärendena på senare tiden behandlats, högst menligt inverkat på deras sunda och omsorgsfulla pröfning. Ett slående bevis härpå finner jag uti hvad herr Waldenström nyss alldeles riktigt framhöll, nemligen att det af Första Kammaren antagna förslaget redan i denna stund är så omtvistligt, att det tydligen synes, att det beslut, kammaren der fattat, icke varit fullt moget. Jag hemställer till herrarnes eget bedömande, huru vida det kan vara politiskt klokt att nu biträda ett beslut, om hvars tolkning framstående talare här i dag så lifligt tvistat. Jag finner vidare denna kammares sammansättning ingalunda vara sådan, den bör vara för afgörande af en så vigtig fråga som den nu föreliggande, och jag vill särskildt påpeka, att, då verkligt framstående män såsom reservanter mot ett annat utskottsutlåtande förklarar denna Andra Kammare inkompetent att pröfva och afgöra Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen om uppförande af nytt riksdags- och bankhus, så torde den vara ännu mera inkompetent att afgöra en så vigtig fråga som denna.

Men det skäl, som för mig varit egentligen bestämmande är, om jag så får säga, af social eller kanske hellre af rent statsrättslig art. Jag anser nemligen, att genom den betydliga nedsättning i stadsrepresentanternes antal, som skulle följa genom antagandet af utskottets förslag och hvarigenom dessa representanter skulle förlora 13 af 75, skulle det betydliga öfvervälde, hemmansegareklassen i kammaren redan förut eger, komma att ökas i högst väsentlig mån och dertill vill jag icke med min röst bidraga. Jag skall nu icke ingå på eller fördjupa mig i någon framställning af följderna af detta tillökade herravälde, emedan jag icke vill uppväcka split och oenighet inom kammaren, i synnerhet som jag tyckt mig märka, att en mera försonlig stämning derstädes på sista tiden börjat göra sig gällande.

Jag finner, att det skulle vara ett bevis på stor klokhet och moderation, om kammaren nu helt enkelt ville afslå utskottets förslag och afvakta den tid, då denna fråga bättre utredd änyo framläggas till kammarens pröfning. För min del skulle jag gerna se, om saken finge denna utgång. Men skulle kammaren nu emot förmodan fatta ett annat beslut och i hetsig ifver antaga ett förslag, som den måhända i ett lugnare ögonblick skulle komma att ångra, så hoppas jag, att Kongl. Maj:t icke måtte biträda hvad Riksdagen i denna vigtiga grundlagsfråga beslutar. Jag ber att få yrka afslag så väl å utskottets förslag som å samtliga de afgifna reservationerna.

Herr Ljungman: Jag hade visserligen nu tänkt inskränka mig till att endast yrka bifall till den af herrar Hallenborg, v. Ehrenheim och grefve Wachtmeister afgifna reservationen, men då sedermera åtskilliga yttranden af temligen långt gående beskafhet blifvit fälda, anser jag mig hafva skäl för att med några ord beröra dem.

Förande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Först och främst har herr Waldenström påbördat mig yttranden och åsikter, som jag icke någonsin fält eller hyst. Jag har aldrig hvarken i min motion eller i kammaren påyrkat, att landtbefolkningen i ringaste mån skulle erhålla större och vidsträcktare representationsrätt, än hvad städerna hafva, utan har alltid nöjt mig med mycket mindre och särskildt i dag med *mindre än hälften* af hvad städerna skulle få.

Herr Waldenström utslungade vidare mot reservanterna från Första Kammaren samt de som med dem instämt, nemligen herrar Gumælius och Samzelius, en rätt svår beskyllning. Han förklarade nemligen, att 4 mom. af deras reservation vore så otydlig, att de icke sjelfve skulle kunna komma öfverens om tolkningen af detsamma. För min del finner jag deremot, att innebörden af detta tilläggsmoment är *till alla delar fullt klar och tydlig*, och jag vill påstå, att den, som med någon eftertanke genomläser nämnda fjerde moment, icke skall kunna hysa ringaste tvekan om meningen dermed. Det finnes sålunda icke något skäl att icke antaga denna reservation, sedan omröstningarne i Första Kammaren utfallit så som de gjort, så att för Andra Kammaren nu endast gifves att antingen instämma uti medkammarens beslut eller också låta saken för detta år förfalla samt nöja sig med en blott opinionsyttring.

Skälet hvarför stadgandet i 4 punkten af reservationen tillkommit är klart, nemligen för undvikande af att en del af de nuvarande representanterna skulle »utvisas» från kammaren. En dylik *»utvisning»* är alltid obehaglig, och det är för att undvika detta, som man gjort ett sådant tillägg. Hvilka åtgärder man i denna fråga än kommer att i framtiden vidtaga, är jag dock alldeles säker om, att man alltid genom något sådant undantagsstadgande söker förekomma en minskning uti det antal representanter, som redan förut finnes, i afsigt att sålunda förmildra öfvergången till en ny fördelning af representationsrätten. Att befogade invändningar kunna göras mot en dylik undantagsartad öfvergångslagstiftning, är visserligen obestriddigt, men den i verkligheten blott ringa olägenheten af densamma måste man för målets vinnande hafva öfverseende med.

På hvad sätt hemmansegareintresset genom denna reservation skulle komma att göra sig mera gällande, än det förut gjort, såsom herr Lovén antydde, kan jag alldeles icke förstå, ty derigenom skulle ju hvarken landsbygdens representantantal ökas eller städernas minskas.

Under sådana förhållanden kan man väl heller icke med fog tala om, att genom bifall till denna reservation skulle hemmansegareintresset blifva ännu mera dominerande än förut.

Slutligen har man sagt, att genom denna reservations bifallande

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

skulle en ännu större spänning än hittills åstadkommas mellan städernas och landsbygdens representanter. För min del tror jag det tvärtom vara klokt att så fort som möjligt söka få denna ganska obehagliga fråga ur marknaden, och genom att nu antaga den ifrågavarande reservationen skulle man ju åtminstone vinna så mycket, att man kunde dröja med frågans fortsatta och slutliga afgörande i ännu något tiotal år.

Jag yrkar därför nu bifall till den af Första Kammarens reserveranter afgifna reservationen.

Herr Gustafsson: Det har vid behandlingen af denna fråga talats om olika intressen, men man har glömt en stor dels af Sveriges befolkning intressen, nemligen de orepresenterades, hvarför jag skall be att ur deras synpunkt få framföra några åsikter.

Enligt min mening har utskottet grundat sitt resonnement på en uppfattning af förhållandena, som icke finnes till i verkligheten. Utskottet har gripit sina premisser ur luften, och följaktligen hafva dess slutsatser icke någon grund att stå på.

Utskottet har antagit, att det verkligen är folkmängden, som uteslutande ligger till grund för Sveriges representation. Utskottet säger, att det ligger rättvisa och billighet i den förändring, som föreslås att vidtagas med 13 § riksdagsordningen, och stöder detta sitt påstående på grund af åtskilliga statistiska uppgifter om folkmängdsförhållandena i riket samt städernas proportion till landsbygden. Näväl, mine herrar, detta skulle vara mycket rättvist om så vore förhållandet, att Sveriges representation vore byggd på folkmängdsförhållandena. En reservant har redan visat att så icke är. Han har sagt, att den är till en del byggd på folkmängdsförhållanden, till en del på bevillningskronan. Jag förnekar för min del helt och hållet att det är folkmängdsförhållandena, utan det är uteslutande på bevillningen som representationen i Sverige är byggd. Om man ville vara rättvis, skulle man således, med *bevillningen* till grund, komma derhän att städerna finge en än större proportion af hela landets representation än de redan hafva. Men vill man *verklig* rättvisa i denna sak, har man blott en väg att gå, och det är att gifva stad och land *lika* rösträtt, och jag vill vara med derom, ty jag anser det vara det enda fullt och klart rättvisa, grunden må nu vara 10,000 eller 20,000 personer, endast att det ej för någon blir dubbel representationsrätt. Men så i stad som på land må rösträtten då grundas uteslutande på folkmängden, så att valrätten blir *allmän*; *då* blir det full rättvisa, men också endast på det sättet. Att nu söka på en orättvis grund ernå en reform till ett bättre, är omöjligt.

Här har talats om städernas och landsbygdens olika intressen. Ja, äfven utskottet har talat derom, och då detta tal kommit från i politiska värf så långt framskjutna män som de, hvilka sitta i utskottet, så lærer det väl skola betraktas som ett verkligt faktum detta antagande, att stad och land hafva olika intressen inom representationen. Detta visar emellertid bättre än allt annat, till hvilken

osund politik vi blifvit förda genom den representation, som är grundad på penningen.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Till hvilkas förmån är det väl man nu vill genomföra denna reform, hvilken skulle medföra en så väsentlig förminskning i städernas representantantal? Är det männe till de för närvarande orepresenterades förmån? Nej, mine herrar! Hade utskottets ledamöter studerat den valstatistik, som nyligen öfverlemnats till kammaren, så skulle utskottet hafva funnit, att förhållandet skulle bli helt annorlunda. Bland landsbygdens 286,000 valberättigade finnas 221,000 egendomsegare. Således är det 84 procent egendomsegare på landet, som skicka representanter hit. De äro herrar öfver valen. Det är således ett egendomsintresse, som här representeras från landsbygden. Man skulle kunna säga, att representationen förhåller sig till samhället såsom en egendomsegare till sina underhafvande. På egendomsegarens godtycke beror det, huru de underhafvande hafva det, godt eller dåligt. Denna kammare är och skulle än mer genom den föreslagna reformen blifva de svenska landsfastighets-egarnes representation. Om vi nu inskränka stadsrepresentanternas antal i kammaren, så taga vi ett reaktionärt steg. Vi se af den statistik jag nyss återopade, att städernas valmän äro till antalet 73,000. Bland dessa finnas endast 23,000 egendomsegare men 49,000 inkomsttagare, bland hvilka man har att räkna det mesta småfolket. Således se vi, att när städernas representantantal vuxit, så har det inträffat, att det folkliga, mera demokratiska elementet fått allt flere och flere representanter. Representationen har derigenom så att säga fått en bredare basis. När man därför vill minska antalet stadsrepresentanter, så tager man ett steg baklänges, och det är verkligen förvånande att ett utskott sådant som konstitutionsutskottet, i hvilket, såsom vi veta, vid denna riksdag hufvudsakligast skulle insättas frisinnade element, kan afgifva ett förslag i den riktningen. Om detta betänkande skall hafva ett frisinnadt anlete, hvilken uppsyn har då reaktionen?

Här har af åtskilliga talare och särskildt af herr Nils Petersson blifvit yttradt, att han trodde den nya representationsförändringen skulle göra oss till ett enigt folk och att om detta ännu icke inträffat, så skulle det påskyndas genom den nu föreslagna reformen. Jag för min del tror tvärt om, att, om den föreslagna förändringen blefve genomförd, de lokala intressena mera än någonsin skulle flamma upp. Representationen skulle då blifva delad i en landsbygdsrepresentation, som representerade landsbygdens penningar, och en stadsrepresentation, som representerade städernas penningar, och dessa båda delar af representationen skulle ständigt strida om magten för att exploitera den stora massans aftvingade skattebidrag. Herr Nils Petersson talade också om den ställning, som de gamla borgare- och bondestånden intogo till hvarandra, och för att karakterisera den sade han, att bondeståndet vid öfverenskommelserna med borgareståndet ofta fick gifva en gås för en höna. Jag tror, att det nuvarande förhållandet mellan stads- och landtrepresentanter är alldeles motsatt. Nu är det städerna, som få sin gås plockad af landsbygden, och sannerligen landsbygden i ersättning vill gifva så

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

mycket som en liten kyckling ens. Han nämnde att städerna ville kringskära landsbygdens intressen. Jag undrar, hvilka landsbygdens intressen städerna hafva kringskurit? Jag vet icke något sådant, men skulle deremot kunna omtala många egna intressen, som landsbygden genomdrifvit på allmän bekostnad. Allt sedan representationsförändringens genomförande har det ständigt här varit tal om skattelindringar för jordbruket. Hvilka var det som för 30 procents afskrifning af grundskatterna sålde 12 af våra arbetares arbetsdagar? Jo, just landsortens egendomsegare! Skjutsningsbesvären, skyldigheten att bygga och underhålla kyrka, skolas, tingshus och häradsfängelse, att aflöna kyrkobetjening m. fl. andra onera hafva landsbygdens egendomsegare aflyftat, den ena bördan efter den andra, från jordegendomen och lagt dem på den stora skattdragande befolkningen, och när icke skatterna räcka till, så är man färdig att lägga tull på våra nödvändigaste lifsförnödenheter för att afskrifva sina grundskatter. Detta kan vara bittert att höra, men det är fullkomlig sanning. Herr Petersson yttrade, att vi icke ens unna jordbrukarne en smula tull på jordbrukets produkter. Herrarne veta hvilka smulor man begärde. Det var minsann inga småsmulor.

Herr Danielson talade så vackert om att man borde se på människovärdet och icke på penningen. Ja, jag skall taga honom på orden, när det blir fråga om utsträckning af rösträtten. Kanske han då också vill vara så god och se till människovärdet.

Öfvertygad som jag är, att den nu föreslagna förändringen skall komma att åstadkomma än värre missförhållanden än de nu rådande, yrkar jag, herr talman, rent afslag å så väl utskottets förslag som alla reservationerna.

Herr Redelius: Endast några ord. Under förmiddagen yttrades af en talare, att städerna skulle hafva mindre representationsrätt nu än under ständsriksdagarnes tid, och särskildt, att det vore orätt att säga, att de nu hade $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ af representantantalet. Han sökte visa, att de icke hade mer än $\frac{1}{6}$ af detta antal. Han påstod, att, då dessa endast utgjorde $\frac{1}{3}$ af Andra Kammarens ledamöter och Andra Kammaren blott hade hälften af magten, då Första Kammaren hade den andra hälften, så hade stadsrepresentanterna $\frac{1}{3}$ af $\frac{1}{2}$ d. v. s. $\frac{1}{6}$. Ja mot räknetalet såsom sådant är intet att invända. Men i fråga om tillämpningen och magtens fördelning tror jag, att saken förhåller sig annorlunda. Man får lof att taga Första Kammaren med i räkningen. Ty detta ifrågavarande räknetal är riktigt endast under den förutsättning, att städerna endast hade representationsrätt i Andra Kammaren. Men de hafva ju det äfven i Första Kammaren. Ja, »det är väl sant», säger han, »men det är ju endast 12 platser i Första Kammaren, som tillsättas af de städer, hvilka icke lyda under landsting». Ja detta är också mycket riktigt. Men landstingen, som välja de öfrige ledamöterna af Första Kammaren, bestå af både landt- och stadsrepresentanter, och väljas för både stad och land. Och hur hafva väl landstingen valt? De hafva valt så, att

45 stockholmare sitta i Första Kammaren och derjemte en hel mängd från andra städer, så att stadsbor hafva majoritet i Första Kammaren. Första Kammaren består nu för tillfället, om den är fulltalig, af 77 stadsbor mot 66 landsbor; och dessa förstnämnda äro för närvarande i Riksdagen 77 i Första Kammaren och 75 i den Andra eller tillsamman 152, men landsortsborna äro 66 i Första Kammaren och 146 i den Andra eller tillsamman 212, således 66 landsortsbor mera än stadsbor i hela Riksdagen. När nu så är, vet jag icke, hur det går med herr Lunds räknetal; han får söka jemka med sig, och det kan han göra min hjälp förutan.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Åtskilligt har här blifvit invändt mot hvad jag yttrade i mitt första anförande, och särskildt hafva 2 talare åtskilligt ordat angående kyrkomötet. Men ehuru jag har ganska mycket, som jag kunde derom säga, skall jag likväl icke upptaga kammarens tid med att besvara det, då det icke hör till den nu ifrågavarande saken; och därför tiger jag med det.

Herr Hörnfeldt: Jag tror verkligen, att hur mycket här än diskuteras, så blir utgången densamma, och vi stå kvar, der vi började. Jag har icke begärt ordet, därför att jag tror mig kunna öfvertyga någon, utan endast därför, att flere medlemmar af kammaren sökt uppretta sinnena och väcka split mellan representanterna för stad och land. Jag har också, mine herrar, försökt, så godt jag förmått, att läsa de motioner som blifvit väckta och, för såvidt jag kunnat, läsa utan att läsa mellan raderna, men jag har icke fått någon annan uppfattning af motionärernas framställning, än att man sökt bibehålla den proportion mellan stad och land, som existerade år 1865. Man bör emellertid icke utgå från den åsigt, som jag hört flere talare framhålla, nemligen att man skulle sökt inblanda tullfrågan i dessa motioner. Jag är fullt förvissad, att, om representanternas antal ökas eller minskas i städerna, så blir man i alla fall på det klara med tullfrågan. Det kunna herrarne väl förstå, att jag såsom frihandlare icke vore böjd att ned-sätta antalet stadsrepresentanter, om det gälde tullfrågan, men jag anser, att man bör hålla sig vid den norm, som bestämdes år 1865 mellan städerna och landsbygden, och jag tror äfven, att de herrar, som då stiftade grundlagen, icke förmodade, att stadsrepresentanternas antal skulle växa så mycket i förhållande till landsbygdens, som det i sjelfva verket gjort.

Jag tror icke, att man får beskylla motionärerna för att hafva handlat från synpunkten att genom en grundlagsändring skaffa sig magt till en restriktiv politik, och dessutom, mine herrar, om landet i en framtid skulle komma på andra tankar i tullfrågan än nu, hvilket jag hoppas icke skall inträffa, så böra vi icke sätta oss deremot. För öfrigt tror jag, att, vare sig man väljer representanterna för stad eller land till större eller mindre antal, så skall säkerligen hvar och en vid bedömandet af vid riksdagen förekommande frågor utgå från grundsatsen att handla i öfverensstämmelse med landets väl och intresse i dess helhet och de intressen, som stå i jembredd dermed.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Om man nu verkligen vill göra något för frågans framgång, så finnes ingen annan utväg än att beqväma sig till att bifalla det af Första Kammaren redan fattade beslut. Emellertid anser jag, att ett af Andra Kammaren fattadt beslut i öfverensstämmelse med Första Kammarens är af den beskaffenhet, att det såsom hvilande grundlagsförslag vid en kommande riksdag helt enkelt blir afslaget. Men vilja vi uttala en opinionsyttring särskildt från Andra Kammaren och föra ett rent språk, då är det klokare att bifalla utskottets förslag.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag och hoppas att denna kammare skall antaga det, om icke för annat, så åtminstone för att uttala en opinionsyttring, hur Andra Kammaren vill hafva det i denna fråga.

Herr Höglund: Det har af många under denna diskussion blifvit yttradt, att genom städernas stora tillväxt under de senare årtiondena den ursprungliga proportionen mellan antalet stads- och landrepresentanter skulle hafva blifvit förryckt. Men, mine her- rar, det har under samma tid inträffat äfven en annan förändring, nemligen att Första Kammarens majoritet undergått en ganska väsentlig omgestaltning, och den mer än uppväger den tillväxt i antalet stadsrepresentanter, som skett i Andra Kammaren. Om vi se till huru förhållandet ursprungligen var, så finna vi, att en stor majoritet i Första Kammaren troget stod vid sidan af stadsrepresentanterna i Andra Kammaren. Detta förhållande har sedermera allt mer och mer ändrats, och majoriteten i Första Kam- maren visar allt mer och mer tendens att identifiera sig med majori- teten i Andra Kammaren. Vi behöfva för att hemta bevis härför icke gå längre än se till, huru under de gångna åren de ständigt återkommande frågorna om inskränkning i städernas representa- tionsrätt i Första Kammaren blifvit behandlade. Denna förändring anser jag mer än väl motväga den ökning, som skett bland Andra Kammarens stadsrepresentanter. Men man har också uttalat stora farhågor för att denna stadsrepresentanternas ökning allt framgent skulle fortfa- ra, och att på den grund den tid skulle komma, då an- talet representanter från städerna, oaktadt städernas folkmängd är betydligt mindre än landsbygdens, dock skulle blifva större än antalet landrepresentanter. Enligt mitt förmenande ligger det ganska mycken öfverdrift i dessa farhågor. När man ser tillbaka på de flydda tiderna, finner man nemligen, att en utveckling sällan fortgått under någon längre period med samma fart, utan vanligen gått stötvis eller snarare vågformigt. Efter en period af stilla- stånd kommer en af hastig utveckling och så åter en period af stillastånd eller tillbakagång. Jag anser det vara förhastadt att tro, det den period af snabb utveckling, hvari städerna nu befinna sig, allt framgent skall fortfa- ra. Snarare torde man, på grund af erfarenhet af det förflutna, kunna antaga, att denna period skall efterträdas af en annan af stillastånd, under hvilken landsbygdens befolkning kanske skall tillväxa snabbare eller åtminstone så, att

proportionen mellan städernas och landsbygdens tillväxt icke blifver så olika som nu.

Det har här också blifvit sagdt, att detta angrepp på stadsrepresentanterna skulle vara föranledt af andra orsaker, som icke hafva med saken att skaffa. Detta har också blifvit förnekadt, och jag har ingen anledning betvifla att icke denna förnekelse är fullt uppriktig. Saken är emellertid af den vikt, att jag anser mig kunna yttra några ord derom. I allmänhet anser man ju, att det är en farlig sak att stifta en lag för att vinna ett ändamål, som för denna lag är främmande. Är detta i allmänhet farligt, så är det i så mycket högre grad farligt nu, då det skulle vara fråga om att införa en förändring i en grundlag, alltså en förändring af mera permanent natur, för att vinna en förändring i en lagstiftning rörande ekonomiska förhållanden, det vill säga förhållanden af mera tillfällig natur.

Här har för öfrigt blifvit yttradt så mycket både för och mot denna sak, att jag icke vill upptaga kammarens tid längre, då jag icke har något nytt att tillfoga, utan ber därför blott att på grund af de skäl som af mig och andra blifvit anförda få yrka afslag på såväl utskottets som reservanternas förslag.

Herr Petersson i Hamra: Herr O. Jonssons i Hof anförande gaf mig anledning att begära ordet, och de bravorop, hvarmed han helsades, då han slutade sitt tal, ökade min önskan att erhålla det. Jag undrade mycket, från hvilka dessa bravorop kommo, om de kommo från landsbygdens eller från städernas representanter; jag har dock den öfvertygelsen, att det icke kunde vara från andra än de sistnämnde; och skälet härtill kunde endast vara det, att stadsrepresentanterna i herr O. Jonsson fått en ganska god bundsförvandt. Han representerar nemligen Norrlands intressen, och dessa hafva omissskänneligen ganska mycket gemensamt med städernas intressen. Under sådana förhållanden förvånade det mig icke, att han helsades med bravorop. Jag tänkte dervid också på det argument, han framstälde, genom att, så vidt jag minnes, yrka på en utredning. Det var egentligen på ordet utredning han stödde sig, ett ord, som så ofta användes från visst håll, när man har så att säga de obotfärdiges förhinder. Jag kände också redan i luften, att kanske äfven här behöfdes en komité för utredning af denna fråga, likasom när man för två år sedan framhöll nödvändigheten af en komité för utredningen af den illa anfäktade tullfrågan. Denna har blifvit löst på ett sätt, som ju kan vara denna Riksdag värdigt, då man genomdrifvit en tull af tjugu öre pr kilogram på en lefnadsförnödenhet, som heter ost, hvilken dock herr Waldenström förklarar icke vara någon lefnadsförnödenhet, och när han sagt det, måtte det väl vara »hvad som är visst».

Han tilltror sig stundom hafva bevisat hvad som är obevisligt, och därför kan jag icke fatta och följa honom i hans tankeutflygter. Herr Waldenström utslungade visserligen sin bannlysning öfver denna nu föreliggande fråga, såsom han gjort vid många andra tillfällen mot kyrkomötet och presterskapet samt framför allt

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

mot herr Redelius, hvilken tyckes vara en nagel i ögat på honom, men först och sist mot protektionisterna. Om det anförande han nyss hade lände till sakens utredning, vill jag emellertid lemna derhän.

Då här är efter år väckts motion af herr Nils Petersson i denna fråga, och då vi hafva tjugu års erfarenhet, huru det nya representationssättet verkar, tror jag icke det för någon bör i närvarande stund vara svårt att bestämma, huruvida man bör rösta för det ena eller andra förslaget. När vi icke kunna tänka oss någon förändring i de närvarande förhållandena genom ett antagande af det förslag utskottet här framlagt, ser jag icke någon annan möjlighet för att få en förändring till stånd än att sluta mig till den af herrar Hallenborg, Ehrenheim och Wachtmeister framställda reservationen, alldenstund densamma blifvit af Första Kammaren antagen. — Man vinner visserligen icke mycket dermed, men det blir dock någon förändring och alltid något för framtiden att hålla sig vid. Om — något som jag dock ber Gud förskona oss ifrån — missväxt redan i år står för dörren och det kommer att gå derhän, att 10,000 à 20,000 bönder försvinna från arenan, hvilket ju icke är omöjligt, enär skörden på landsbygden ser så bedröflig ut, hvart skola då dessa med sina familjer, uppgående till kanske hundra tusen människor, taga vägen? Jo till städerna, dit det visat sig, att de redan nu flytta. Mången skulle nog vilja resa till Amerika, om de kunde, men jag har i dag sett i tidningarna, att Amerika står i begrepp att sätta importförbud för emigranter, så att icke ens denna utväg torde i framtiden stå dem öppen. Det återstår således för dem endast att flytta till städerna, och detta skulle öka städernas folkmängd under kanske en enda period så, att man skulle kunna få ett tiotal representanter mer från städerna än man förut hade. Jag skulle vilja fråga eder, mine herrar stockholmsrepresentanter, ären I så lyckliga öfver en sådan tillväxt, särskildt den, som kommer Stockholm till godo? Ären I så lyckliga öfver de element, I fått från landet? Ty det kan icke vara genom nativitet städernas folkmängd ökats i så hög grad. Jag tror icke man behöfver gå långt inom staden för att höra missbelåtenheten öfver de nuvarande förhållandena och bristen på arbete, och der det är brist på arbete, der är det äfven brist på bröd. Om det fortsätter på detta sätt, blir det sannerligen icke till något gagn för städerna att på ett så onaturligt sätt öka sin folkmängd. Jag kallar nemligen ökningen onaturlig, när den icke sker genom ökad näringsverksamhet eller när arbetet icke utgör grunden för tillväxten. Jag tror I sjelfve skolen komma att beklaga eder öfver en sådan hastig tillväxt, om det fortsätter så som det skett under några år, och följderna af krossade näringar samt en mängd olyckliggjorda och förbittrade, förut sträfsamma landtmäns och näringsidkares förbannelser skola på ett förfärande sätt straffa sig på städerna. När man ser sådana framtidshägringar och de följder, som kunna uppstå af de nu rådande förhållandena, hemställer jag, om det icke lätt låter tänka sig, att det element, som på sådant sätt tillföres städerna från landsbygden, blir hufvudsak-

ligen ett sådant, som ställer sig under den röda fana, som — ja, jag kan gerna säga namnet — »mäster Palm» representerar. Om detta element nu skulle få magten i sin hand, hvad skall väl följden deraf blifva? Jo, elände och förvildning i både stad och på landet. Med sådana framtidsutsigter bör väl representationen göra hvad den kan för att förekomma det onda, och jag ser för närvarande ingenting, som i någon mån skall kunna stäffa detta bättre, än ett bifall till detta lilla enkla förslag, som här föreligger till afgörande.

Den reservation, som af herrar Hallenborg m. fl. afgifvits, är icke sämre, än att jag för min del vill biträda densamma, och jag tror, att hvar och en bör kunna fatta den. De hänfulla ord, herr Waldenström derom uttalade, torde han få svårt att försvara. För min del tror jag, att ordalagen i reservationen kunna stå sig äfven inför en så mächtig och ordkarg man som herr Waldenström; och jag yrkar därför bifall till densamma.

Herr Pettersson i Dänningelanda: Det har redan yttrats så mycket i denna fråga, att jag icke har något väsentligt att tillägga, men jag vill dock anmärka, att det synes finnas en viss förkärlek hos stadsrepresentanterna att inblanda *bondfrågan* i denna diskussion. Jag skall likväl icke ingå på något bemötande af dylika utflykter, då hvarje sak bör bedömas för sig. Om man kunde säga, att någon rättvisa läge deruti, att städerna hade en större representationsrätt än landsbygden, eller att landsbygdens befolkning vore städernas i någon mån underlägsen, så kunde något skäl förefinnas för bibehållande af den nuvarande representationsrätten. Men jag är öfvertygad om, att detta icke är förhållandet. Dessa stadsrepresentanter hafva under diskussioner här i kammaren ofta framhållit den stora arbetaremassan i städerna såsom en omständighet, till hvilken man borde taga hufvudsaklig hänsyn i vår lagstiftning. Nu synes man dock i detta afseende hafva helt och hållet vändt om. Hvar är väl nu dessa herrars folkvänlighet? Nu vilja de blott att hänsyn skall tagas till *bevillningskronan*. Men har man en gång i grundlagen utgått från den regeln, att folkmängden skall ligga till grund för antalet representanter i Andra Kammaren, så tror jag, att landsbygdens lika mycket som städernas befolkning bör ligga till grund för representationsrätten. För min del anser jag därför motionärernas förslag vara ganska *lindrigt*, och att rätteligen befolkningen på landsbygden skulle i fråga om denna rätt vara likställd med städernas befolkning. Men då man i allt fall för närvarande icke kan komma längre än till hvad herrar Hallenborg m. fl. föreslagit, så skall jag åtnöja mig med att instämma i den af dem afgifna reservation, hvilken blifvit af Första Kammaren antagen, samt yrka bifall till denna reservation.

Herr Elowson: Jag har begärt ordet för att fästa uppmärksamhet på en argumentation, som under debatten blifvit använd. En talare har nemligen förordat bifall till en vid konstitutions-

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

utskottets betänkande fogad reservation af utskottets ordförande med flere på den grund, att denna reservation innebure ett erkännande åt *menniskovärdet*. Jag för min del gifver äfven allt erkännande åt *menniskovärdet*, men i denna fråga är talet derom icke på sin plats, ty här kan icke vara meningen att gifva ett vare sig större eller mindre erkännande åt *menniskovärdet*, då ju grundlagen fordrar kvalifikationer för valrätt, och det ej är fråga om att vare sig öka eller minska dessa. Jag kan således icke finna det lämpligt att inblanda frågan härom uti denna diskussion. Såvidt jag kan finna, är här endast fråga om den politiska magtens fördelning emellan städernas och landsbygdens representanter, men icke derom att tillerkänna större eller mindre värde åt den enskilde individen.

I öfrigt har jag redan förut angifvit skälen, hvarför jag icke kan biträda vare sig utskottets eller reservanternas förslag, och anhåller fortfarande om afslag å alla dessa förslag.

Herr Sjöberg i Stockholm: Herr talman, mine herrar! Då, såvidt jag nu har mig bekant, endast en af utskottets ledamöter uppträdt till försvar för utskottets förslag, torde det tillåtas mig att säga några ord. Det skall icke blifva synnerligen många, ty här är obestriddligen redan allt för mycket taladt i denna sak. Jag skall icke befatta mig med att ställa upp några siffertal eller att söka angifva några så kallade proportionella förhållanden, utan helt enkelt se saken, sådan den kan betraktas åtminstone från min synpunkt. Jag beklagar, att, under den debatt, som hittills förts, beskyllningarne å ömse sidor varit temligen starka, och jag beklagar i ännu högre grad, att detta varit fallet i synnerhet från stadsrepresentanternas sida. Hvad vill man väl vinna genom dessa hetsiga utfall? Hoppas man genom dessa för framtiden åstadkomma enighet, fred och försoning emellan olika partier och intressen, hvarom så mycket talats, så synes det mig, att man misstager sig.

Nu till saken. Sedan ett förslag allt ifrån år 1880, riksdag efter riksdag, om en ändring i den ifrågavarande grundlagsparagrafen blifvit väckt, inträffade det uti detta års konstitutionsutskott, att frågan oväntadt nog betraktades så, att alla voro ense om, att en förändring af representantalet i denna kammare borde ega rum. Det var icke en af utskottets ledamöter, som icke var ense om, att en sådan förändring vore nödig eller af omständigheterna påkallad. Då blef frågan den, huru en sådan förändring skulle åstadkommas. Man enade sig snart derom, att en inskränkning i landsbygdsrepresentanternas antal icke kunde ifrågakomma. Frågan blef då om inskränkning i stadsrepresentanternas antal. Vid sådant förhållande ville det synas såsom om något mera lämpligt sätt derför icke kunde utfinnas, än att de större städerna lemnade ifrån sig någon del af den representationsrätt, de nu egde. Det kan väl icke gerna förnekas, att denna rätt nu är större än den borde vara. Hvad särskildt Stockholm angår, tror jag mig kunna säga, att det icke finnes någon hufvudstad i den parlamentariska världen, det vill säga i något land, som har en konstitution, der

representanternas antal i förhållande till folkmängden är så betydligt. Nu kan det visserligen icke förnekas, att den föreslagna inskränkningen af vissa städers representationsrätt är — såsom några sagt för att taga en jämförelse från en annan lagstiftningsåtgärd — en afskrifning, men om denna afskrifning i och för sig må anses berättigad, kan jag icke inse, hvarför man icke skulle kunna vidtaga den. Obestridligt är ju, att folkmängden i städerna ökats i en grad, som grundlagsstiftarne från år 1863 eller 1865 icke kunnat föreställa sig; och jag vågar antaga för gifvet, att, vid den tid, då förslaget till den nuvarande riksdagsordningen afgafs — vi böre erinra oss, att sedan dess snart ett fjerdedels sekel förfutit — väl icke någon kunde anse möjligt, att vissa städers, och synnerligen hufvudstadens folkmängd skulle under de följande åren så betydligt tillväxa, ty under en sådan förutsättning hade väl en annan beräkningsgrund för städernas representationsrätt blifvit uppställd, och med all säkerhet lärer åtminstone kunna antagas, att om vid den nyss nämnda tidpunkten de större städernas folkmängds-siffror visat sig sådana de nu äro, denna beräkningsgrund icke blifvit sådan den nu är.

Jag kan sålunda icke finna annat än att man må vara berättigad hysa en sådan uppfattning som min, ehuru jag å andra sidan mer än väl inser, att den kan vara motbjudande för dem, hvilka den föreslagna uppoffringen kommer att drabba. Men om det ligger billighet och rättvisa i denna sak, ser jag icke hvarför man icke skulle omfatta den. Jag har naturligtvis så mycken kännedom om ställningar och förhållanden, att, då jag biträdde detta förslag jag mycket väl insåg, att jag skilde mig från dem, till hvilka jag i många andra frågor slutit mig, och det fordrades icke heller någon särskild insigt för att finna, att, om jag eftersträfvade den äran att fortfarande vara en af hufvudstadens representanter, jag skulle gå miste om denna ära genom att taga ett steg, som står uppenbart i strid mot hufvudstadsrepresentanternas förmenta intressen. Men detta, mine herrar, har icke bort hindra mig att uttala min mening, och jag måste underkasta mig domen, sådan den blir.

Jag skulle kunna tillägga, att af ett och annat anförande, som hörts i dag, kan man tänka sig möjligheten af, att den ifrågasatta förlusten, särskildt för hufvudstaden, genom förslagets antagande icke bör blifva så stor. Det finnes lyckligtvis här en och annan representant, som förmodligen icke minst i sina egna tankar anser sig gälla för två eller tre, och på detta sätt kan möjligen representantsiffran i det hela utjemnas eller uppehållas.

Ehuru jag gerna skulle se, att det beslut, som fattats af Första Kammaren, kunde biträdas af denna kammare, anser jag mig likväl böra hålla på utskottets förslag, och jag gör det i den öfververtygelsen, att man derigenom kan i någon mån befordra den enighet emellan landsbygd och städer, hvilken jag framför allt annat anser önskvärd. Säkert är, att icke — såsom någon talare föreställt sig och med en viss styrka framhållit — förbättras förhållandena mellan stads- och landsrepresentanterna genom ständigt kif om de siffertal, som skola vara bestämmande för den ena eller

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

andra kategoriens valrätt. Bättre synes mig vara, och jag antager detta såsom säkert, att de större städerna finge göra en uppoffring, som för tillfället är känbar nog, men som utan tvifvel — så fattar jag saken — skulle för framtiden befordra det eftersträfvansvärda målet, ty genom eviga strider mellan landsbygdens och städernas intressen kommer man otvifvelaktigt icke fram på den väg, som för oss alla borde vara önskvärd att beträda.

Jag vill slutligen tillägga, att frågan om den större eller mindre styrka, hvarmed en kommun kan uppträda, beror väl icke så mycket på antalet riksdagsmän, som den eger att sända till Riksdagen. Jag skulle i afseende derpå, likasom i fråga om många andra förhållanden här i lifvet, kunna säga, att här vid lag kvantiteten icke är bestämmande, utan kvaliteten. Om nu så är, så borde väl Stockholm kunna finna, att det antal riksdagsmän, hvilket närmast öfverensstämmer med det, som ursprungligen tänktes såsom representantsiffra för denna stad, vore tillfredsställande. I alla händelser vill jag dock hoppas, att de med mig likatänkande skola finna, att jag haft något skäl för den mening jag tillåtit mig hysa i denna, otvifvelaktigt ganska viktiga fråga.

Herr von Friesen: Då jag uppträder efter den siste tälaren — likasom jag en representant för Stockholm — så vill jag begagna tillfället och säga, att jag för min del — och såsom jag tror, äfven öfriga kamrater på stockholmsbänken — mycket väl förstår, att han i denna sak följt sin öfvertygelse, och jag kan icke föreställa mig, att någon vill klandra honom för detta. Sjelf tror han sig härvid hafva gjort någon sjelfuppoffring, men jag tror icke att det är någon sjelfuppoffring.

Jag vill emellertid hålla mig till den föreliggande frågan. Då man läser detta konstitutionsutskottets betänkande, så finner man, att det först utgöres af en inledning och ett referat. Sedan börjar utskottet med sitt eget anförande i ämnet och nämner då först, att frågan är *grannlaga*. Jag kan icke neka, att då jag första gången läste betänkandet och kom till ordet »grannlaga», så erfor jag ett obehagligt intryck. Ty i allmänhet är förhållandet det, då man genast i början skyltar med dylika känslor, att man gör det endast för att dölja bristen på desamma. Och detta intryck häfdes ej heller under den fortsatta genomläsningen. Jag kan nemligen för min del icke se, att denna fråga är af *utskottet* behandlad på ett grannlaga sätt. Visserligen biträder jag icke heller reservanternas från Första Kammaren (herrar Hallenborgs m. fl.) förslag, men vill öppet erkänna och förklara, att *det* är grannlaga. Utskottets förslag deremot är endast en klatsch åt de större städerna, det är icke en lösning af frågan och allra minst en grannlaga lösning.

Äfven jag anser, att frågan verkligen är grannlaga. Men en sådan fråga bör man icke beröra, om man icke är alldeles nödsakad dertill. Nu skulle man således tro, att det finnes tvingande skäl, hvarför denna fråga nu blifvit upptagen. Hvilka äro då dessa tvingande skäl? Icke har utskottet gifvit något besked derom, ej

heller den representant, som nyss hade ordet, hvilken uppträd till försvar för utskottets förslag. Man kunde eljest hafva trott, att man här skulle få veta, att ett magtmissbruk från städernas sida förekommit. Städernas magt! Nej, den har det icke kunnat vara möjligt att missbruka, ty den har varit — *ingen*. Man kunde åtminstone väntat att få höra, att städerna lagt sig för mycket mot langsbygdrepresentanternas önskningsar. Jag har visserligen icke varit med lång tid i Riksdagen, men under den tiden har jag åtminstone icke funnit något starkt motstånd från städernas sida i fråga om landsbygdens berättigade intressen. Men, ehuru *jag* icke haft någon erfarenhet derom, har måhända förhållandet härutinnan före min tid varit sådant. Men är det då männe skäl att nu upptaga denna »grannlaga» fråga, när en förändring till ett bättre redan inträdt. Utskottet borde väl ändå, enligt min tanke, hafva anfört *några* skäl för att *nu* röra vid denna »grannlaga» sak, men jag åtminstone har icke kunnat finna några sådana i dess betänkande. Der talas om »omständigheternas magt» och om »missförhållanden». Men hvilka äro dessa »omständigheter», som med tvingande magt drifva på denna förändring? Derom får man ingen upplysning i utskottets betänkande. Hvilka äro då »missförhållandena»? De skulle väl vara förhållanden, som äro annorlunda än de borde vara, och det skulle väl då vara förhållandet mellan städernas och landsbygdens representanter, som är annorlunda än det bör vara. Men icke är det annorlunda än det bör vara *enligt grundlagen*, derom äro vi väl öfverens. Således skulle det vara ett annat, än sakens egen natur kräfver, men hvilken är denna sakens natur? Jag åtminstone kan icke konstruera upp en representationsform på teoretiska grunder, och jag tror knappt, att någon i kammaren kan göra det. Man får enligt min tanke vara glad, om den representation man fått verkat på ett tillfredsställande sätt. Om man är missnöjd med en representationsforms föregående verksamhet, då må man söka förändra denna form på den punkt, der verklig anledning till missnöje förefinnes, men är man åter belåten med dess verksamhet, då bör man icke rubba en så ömtålig sak, som sättet för ett folks representation.

Dock, man har framskjutit, och detta äfven i utskottets betänkande, att visserligen ingen fara *nu* är för handen, men att den hotar för framtiden. Mot representanten för utskottet, som nyss hade ordet, vill jag då till en början framhålla, att det just är utskottet, som talat om, att folkmängdens tillökning skall fortgå i samma proportion i städerna och på landsbygden som hittills, i det utskottet säger, »under förutsättning att folkökningen i städerna och på landet fortgår i samma proportion som hittills, skall snart den tid komma, då de föres representanter i antal öfverträffa landsbygdens». Här har ock sagts af en f. d. ledamot af konstitutionsutskottet, att det förhållande kunde komma att inträffa, att städerna skulle få i sin magt att handtera landsbygden, såsom de ville. Jag vet icke, hvarför man skall misstro städerna mer än landsbygden, om de förra skulle få öfvertaget. Såsom vi veta, har landsbygden hittills handterat städerna, såsom *den* velat, och

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

jag har åtminstone icke funnit någon anledning till missnöje härmed. Derför kan jag icke förstå, hvarför icke städerna, om de i en framtid skulle kunna handtera landsbygden efter godtfinnande, äfven de skulle på ett hyggligt sätt begagna sin magt. Vi säga här alla, att vi icke representera något särskildt intresse, vi säga, att människovärdet skall hafva sin rätt. Hvarför skall man då vara så rädd för hvad som här har sagts kunna komma i en framtid? Jag tror icke, att det, som man säger sig frukta, skall komma att inträffa, men jag har icke kunnat underlåta att uppställa denna jämförelse gent emot dem, hvilka på ett så demonstrativt sätt framhålla det såsom en fasansfull sak, om städerna skulle få öfvertaget.

Jag återkommer till det förhållandet, att frågan är »grannlaga». Man kunde då hafva väntat, att utskottet skulle med len hand hafva behandlat densamma. Men *handen* är egentligen icke den kroppsdel, som kommit till användning. Utskottet öppnar dörren för 7 representanter från Stockholm, 3 från Göteborg o. s. v., och säger: varen så goda och gån! *Det* är icke att behandla frågan som en grannlaga fråga. Jag upprepar hvad jag förut sagt, reservanterna i Första Kammaren hafva handlat på ett helt annat sätt.

Så har här talats om att man genom den föreslagna förändringen skulle vinna rättvisa. Representanten för Öland frågade: kan det vara rättvist, att man i en stad får välja en representant för 6,000 invånare, då man på landsbygden understundom blott får välja en för inemot 40,000? Ja, om detta är orättvist, icke blir det hjälpt genom utskottets förslag, ty det säger icke ett ord om de städer som hafva en representant för 6,000 invånare. Helt visst finnas många sådana ojämnheter i fråga om representationsrätten, men än värre vid jämförelse mellan valkretsar på landsbygden sinsemellan, än vid jämförelse mellan dessa och stadsvalkretsarne. Det finnes t. ex. en landtvalkrets, som har 405 valmän och en representant, under det att det finnes en annan sådan valkrets, som har 3,259 valmän och ändå blott en representant. Således den ena gången *en* representant på 400 valmän, den andra gången *en* representant på 3,200. Icke hjälpes sådant genom det förslag, som här föreligger. Men jag behöfver icke gå till de enskilda valkretsarne; äfven vid jämförelse mellan de olika länen finner man dylika ojämnheter. Sälunda finnes ett län, der i medeltal 972 valmän sända en representant, under det i ett annat län i medeltal 2,313 valmän välja en riksdagsman. Således 2½ gånger så stor representationsrätt i det ena länet i jämförelse med det andra — detta noga att märka för landsbygden. Vill man på det sättet framtaga ojämnheter, finnas de i mängd jemväl om man uteslutande håller sig till landsbygden. Det förslag, som här framstälts för att afhjelpa missförhållandena, nedsätter särskildt Stockholms representationsrätt högst betydligt. Det skulle göra att Stockholm skulle få *mindre* representationsrätt än 45 landtvalkretsar, och ungefär samma representationsrätt som 10 andra sådana, *mindre* än landsbygden inom tre län och ungefär lika med landsbygden inom tre andra län. Icke var det väl i alla fall

grundlagstiftarens mening, att städernas representationsrätt på det sättet skulle nedsättas.

Här har varit mycket ordadt om ett aftal, som skulle hafva egt rum, när det nya representationssättet antogs. Något sådant aftal förekommer naturligtvis icke skriftligen affattadt, men att åtskilliga af dem, som då voro med och röstade, haft något dylikt i tankarne, är temligen tydligt. Jag behöfver till bevis derpå blott taga herr Nils Peterssons motion — och herr Nils Petersson var med i bondeståndet, då representationsförslaget antogs. Han säger deri: »Att representationsrätten emellan stad och land härvid var mindre väl afvägd insägo många af Riksdagens dåvarande ledamöter och bland dem äfven jag. Men dessa betänkligheter fingo för tillfället vika för det stora målet att få ständsrepresentationen ändrad så, som landets stora flertal mer och mer önskade och som slutligen fann sitt hufvudsakliga uttryck i nuvarande riksdagsordning.» Han erkänner således, att man mycket väl då insåg det, som han nu kallar orättvisa, men att man tog den för att få detta nya representationssätt. Men är det icke ett aftal, om man tager det ena för att få det andra; och skall man, sedan man fått detta, säga: nu göra vi en ändring i det första? Jag åhörde i Första Kammaren på förmiddagen en representant, som åter var medlem af borgareståndet, då representationsförslaget antogs. Han sade, att borgareståndet mycket väl insåg, att bondeståndet skulle få en öfvervägande magt i den blifvande Andra Kammaren, men att man det oaktadt tog representationsförslaget, emedan man hoppades, att städerna skulle så växa, att de inom en icke aflägsen tid skulle lemna ett tillräckligt antal riksdagsmän för att bilda en motvigt mot landsbygdens representanter. Detta således med afseende å aftalet.

Vidare har här sagts, att man bör vidhålla den proportion mellan landt- och stadsrepresentanter, som först förekom, nemligen proportionen 55 till 135. Jag vet icke, hvarför man så mycket skall tala om *proportionen*. Ty det är klart, att det, som det här ligger vigt på, är röstöfvervigten. Enligt den ursprungliga sammansättningen af Andra Kammaren hade landsbygdens representanter 80 röster mera än städernas; enligt utskottets här föreliggande förslag skulle landsbygden med 84 röster ligga öfver städerna. Städerna få på detta sätt en mindre fördelaktig ställning, än de ursprungligen hade, och det oaktadt städernas folkmängd nu nära fördubblats mot hvad den var, då den nya representationen först tillämpades. Då man upptagit en »grannlaga» fråga utan att det varit nödvändigt, då man icke kunnat behandla den på ett grannlaga sätt, då man icke vid behandlingen kunnat tillgodose rättvisa, billighet och de historiska förutsättningarna, så har väl åtminstone frågan genom detta förslag fått en slutlig lösning. En talare från Göteborgs och Bohus län har sagt, att man bör undvika ständigt återkommande regleringar af städernas representationsrätt, och den ärade representant, som närmast före mig yttrade sig, sade, att ingenting kunde vara olyckligare än det ständiga kivet om representantantalet mellan städerna och landet. Dessa herrar hafva rätt.

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.
(Forts.)

Men tron I verkligen, mine herrar, att detta förslag, som hopar undantag på undantag, kan utgöra en i någon mån definitiv lösning af frågan. Jag för min del tror det icke. Jag tror icke, att detta förslag, om det antages, på något sätt aflägsnar det tvistefrö, som hittills i ifrågavarande hänseende funnits mellan stad och land.

Man har på eftermiddagen yrkat bifall till Första Kammarens reservanters förslag. Jag har gifvit detta förslag allt erkännande, och det gör jag gerna. Men jag undrar, om detsamma är lämpligt att antagas till grundlag. En talare på skånebänken har redan visat, till hvilka oegentligheter det kan leda. Man har ock framhållit, hvilka svårigheter det erbjuder vid tolkningen. Jag ber få påpeka en annan sådan svårighet. Jag tager också till exempel staden Gefle. Gefle har nu något öfver 20,000 invånare — och skulle enligt detta förslag bibehålla två representanter. Om invånareantalet sedermera skulle gå ned under 20,000, t. ex. till 19,000 personer, så skall Gefle enligt samma förslag få endast en representant. Men så, antager jag, får Gefle åter 20,000 invånare. Skall Gefle då välja en eller två representanter? I reservationen heter det: »Städer, som vid 1885 års slut hade och fortfarande hafva en folkmängd af minst 20,000, ega dock» etc. Skall man i det förutsatta fallet säga, att Gefle *fortfarande* har en folkmängd på 20,000 människor, eller icke? Den talare, som först yrkade bifall till detta förslag, det var, tror jag, representanten för Öland, nämnde, att här förekommo många olika tolkningar af reservanternas förslag. Men då det finnes detta *redan från början*, är det väl då skäl att nu antaga ett sådant förslag? Är det skäl att antaga ett förslag, om hvars rätta tolkning man icke är ense?

I likhet med flere föregående talare är jag dessutom af den bestämda åsigten, att den nuvarande situationen i Riksdagen icke är lämplig att pröfva denna fråga. En föregående talare har visserligen sagt, att denna fråga icke är någon stor fråga, men han har derutinnan redan blifvit bemött af sin granne. Jag vill tillägga, att ett förslag, som, om det antages, skulle hafva till följd, att en tredjedel af antalet stockholmsrepresentanter skulle försvinna ur kammaren, endast därför är en mycket stor fråga. Den nuvarande situationen *är* icke lämplig att afgöra denna fråga, dels på grund af den brådska med ärendenas behandling, som nu eger rum, dels med afseende å det särskilda ändamål, för hvilket denna Riksdag är sammansatt, dels ock med afseende å de många frågor, som med denna ovilkorligen stå i sammanhang och samtidigt med denna böra lösas, såsom t. ex. den om utsträckning af rösträtten, hvilken nu är beroende på regeringens pröfning. Då så är förhållandet, måste jag yrka på, att frågan icke kommer till något afgörande *nu*, och får därför yrka afslag såväl å utskottets som å reservanternas förslag.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan oförändrad, dels bifall till densamma med den förändring som innefattades i herrar Larsons i Tullus m. fl. reservation, dels afslag å utskottets hemställan och bifall

till det i herrar Hallenborgs m. fl. reservation framställda yrkande, dels slutligen äfven afslag å så väl utskottets hemställan som reservanternas förslag. Herr talmannen gaf proposition på hvart och ett af dessa yrkanden och förklarade sig hafva funnit propositionen på bifall till herrar Larsons m. fl. reservation vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef då begärd. I anledning häraf och för bestämmande af kontrapositionen upptog herr talmannen ånyo de återstående yrkandena, af hvilka det som afsåg bifall till herrar Hallenborgs m. fl. reservation nu förklarades hafva flertalets röster för sig. Men jemväl rörande kontrapositionen äskades votering, i följd hvaraf, och sedan till kontraposition i denna votering antagits yrkandet om afslag, en så lydande omröstningsproposition först uppsattes, justerades och anslogs:

Rörande ändring i § 13 riksdagsordningen.

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen om 5:te punkten i konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7 antager yrkandet om bifall till den af herrar Hallenborg, Ehrenheim och Wachtmeister afgifna reservationen,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om afslag å så väl utskottets som öfriga framställda förslag till ändring af § 13 riksdagsordningen.

I denna votering röstade 110 ledamöter ja och 96 nej; hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöll följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet föreslagit i 5:te punkten af utlåtandet n:o 7, med den ändring deri, som innefattas i den af herrar N. Larsson m. fl. afgifna reservationen,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

vinner nej, har kammaren till hvilande i grundlagsenlig ordning antagit det förslag till ändring af § 13 riksdagsordningen, som framställes i den af herrar Hallenborg m. fl. afgifna reservationen.

Hufvudvoteringen visade 105 ja och 101 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

I ordningen förekom härefter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af väckta motioner rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.

I två särskilda inom Andra Kammaren väckta, till utskottet öfverlemnade motioner, n:ris 127 och 20, hade herr *Johan Ohlsson* i Stockholm och herr *A. V. Ljungman*, bland annat föreslagit,

herr *Ohlsson*, att, då enligt hans förmenande en bestämmelse i riksdagsordningen borde finnas »rörande hvilket års folkmängds-siffra, som skulle ligga till grund för städernas indelning i valkretsar och vid allmänna val», ett nytt moment måtte fogas till § 13 riksdagsordningen, så lydande:

4. *Vid städernas indelning i valkretsar samt vid alla val öfver hela riket till Andra Kammaren skall den senaste folkmängd, som för hela riket är känd, läggas till grund för valkretsindelningen och för det antal riksdagsmän, dem stad, som utgör sjelfständig valkrets, eger välja; och*

herr *Ljungman*, att, till förekommande af ovisshet i fråga om hvilken uppgift angående folkmängden samt hvilken valkretsindelning för de smärre städerna, som skulle tjena till efterrättelse i de uti senare punkten af § 15 riksdagsordningen omförmälda fall, denna punkt måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Mom. 2. Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren, innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställes ofördröjligen nytt val för den återstående tiden, och skola dervid i begge fallen samma uppgift rörande folkmängden och samma valkretsindelning följas, som lände till efterrättelse vid det ursprungliga valet.

I punkten 1 af föreliggande utlåtande hemstälde emellertid utskottet, att herr *Ohlssons* motion i förevarande del icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde

Herr *Ohlsson* i Stockholm: Ehuru jag fortfarande anser, att det borde finnas en lagbestämmelse rörande den folkmängds-siffra, som bör ligga till grund för antalet representanter, helst konstitutionsutskottet erkänt behovet af ett sådant stadgande, skall jag dock icke göra något yrkande, emedan detta icke skulle leda till något resultat, efter som Första Kammarens redan fattade beslut i förevarande syfte afviker från den praxis, som gifvit häfd åt den uppfattning, jag ansett fastläst i grundlagen.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Utskottet hemställde under denna punkt, att herr Ljungmans motion i förevarande del icke måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade reservation afgifvits af herrar *Bergius*, friherre *R. von Essen*, *Koch*, *Nisser*, *Samzelius*, grefve *Strömfelt*, *Unger* och *J. Bengtsson*, hvilka ansett, att sista stycket i § 15 riksdagsordningen borde erhålla följande lydelse:

Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren, innan den tid för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställes ofördröjligen nytt val för den återstående tiden, dervid skola följas samma uppgift rörande folkmängden och samma valkretsindelning, som legat till grund för nästföregående allmänna val.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr Ljungman: Såsom bekant bjuder 84 § regeringsformen, att grundlagarne skola efter deras ordalydelse i hvarje särskildt fall tillämpas. Förhållanden förekomma emellertid med hänsyn till vissa paragrafer i grundlagarne, der sådant erbjuder svårighet på grund af dessa paragrafers ofullständighet och ottydlighet. Detta gäller, bland andra, 15 § riksdagsordningen, vid hvilket tillämpning myndigheterna måst hjälpa sig så godt de kunnat genom att taga hänsyn till grundlagens syfte. Konstitutionsutskottet erkänner äfven detta i sitt betänkande med hänsyn till den del af sistnämnda paragraf, som handlar om ersättningsval, då utskottet talar om praxis att på visst sätt tolka lagrummet, en praxis, som skulle utbildats på grund af skäl, dem utskottet anser goda nog, men icke till följd af lagens ordalydelse. Då jag nu hade klart för mig, att en lagtillämpning i annan riktning än den af mig föreslagna kunde leda derhän, att »utvisningar» — om vi äfven nu skola begagna detta ord — måste förekomma, föreslog jag i min motion, att det skulle fixeras en bestämd period för valkretsarne å landet liksom för de mindre städerna, och dessa perioder borde vara lika långa för båda slagen af valkretsar. För att emellertid bereda alla kommuner lika rätt och icke gynna ett fåtal framför de öfriga föreslog jag en bestämmelse, hvarigenom de större städerna likställdes med landsbygdens valkretsar, nemligen tre-årsperioder för alla, vare sig det gälde ersättningsval eller nya val på grund af upplösning. Min önskan att bereda *lika rätt för alla valkorporationer* är således anledningen till min motion och icke, såsom man från visst håll låtit påskina, en opinionsyttring med hänsyn till den tolkning af grundlagen, som i år, med anledning af upplösningen, egt rum. Att jag nu yrkar bifall till reservationen af herrar Jöns Bengtsson och Bergius m. fl., beror derpå, att det eljest skulle ske en *orättvisa* med afseende å landsbygden, enär flera i tvenne valkretsar indelade domsagor der förlora i folkmängd. Hade t. ex. 1886 års folkmängdssiffror blifvit kända tre

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

månader tidigare, än nu blef fallet, hade en domsaga i Vermland gått miste om en representant vid denna riksdag, hvilket ju med hänsyn till orsaken till de senaste allmänna valen tydligen inneburit en orättvisa mot dem, som genom upplösningar fått en mindre rätt, än de eljest haft under den återstående delen af legislaturperioden. Bestämmelserna om allmänt val efter upplösning af Riksdagen böra för öfrigt ej vara sådana, att genom upplösningen kan vinnas en olika fördelning mellan stad och land af antalet representanter inom Andra Kammaren, utan bör åtminstone förhållandet i afseende på detta antal förblifva orubbadt genom det nya valet.

Jag yrkar därför bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Waldenström: Jag skall vedervåga att än gång få en bastonad af herr Pettersson i Hamra. I motsats mot den föregående talaren vill jag med några ord gifva skäl för en mening, som öfverensstämmer med det slut, hvartill utskottet kommit.

Det är aldeles naturligt, att när Konungen upplöser den i början af år 1887 församlade Riksdagen och begär att få höra nationens mening, så är det nationen af år 1887 han vill höra och icke nationen af år 1884; och då skall nationen af år 1887 låta representera sig efter de senast kända officiella folkmängds-siffrorna och icke efter siffror, enligt hvilka nationen af år 1884 lät representera sig vid början af riksdagsperioden. Ty hvad vill det väl egentligen säga, att Konungen år 1887 vädjar till nationen och då icke tager densamma sådan den, efter de officiella folkmängdssiffrorna år 1887 är känd, utan efter 1883 års uppgifter om rikets folkmängd? Jag tycker, att herr Ljungman, som sjelf varit ledamot af konstitutionsutskottet, skulle finna det enkla och naturliga i detta resonnement.

I motsats mot honom yrkar jag därför bifall till utskottets utlåtande.

Herr von Friesen: Det var ett yttrande af herr Ljungman, som uppkallade mig. Han sade nemligen, att om 1886 års folkmängd blifvit känd tre månader tidigare, än som blef fallet, skulle landsbygden förlorat en representant. Så är det icke, ty visserligen skulle Fryksdals domsaga sammanslagits, men i stället skulle Lifge-tinget delats, så att i sistnämnda valkrets en riksdagsman tillkommit. På skäl, som herr Waldenström anført, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr friherre Nordenskiöld instämde med herr von Friesen.

Herr Larson i Tullus: Jag ber att endast få nämna några ord med anledning af herr Ljungmans anförande.

Herr Ljungman säger i sin motion, att han finner grundlagens bestämmelser otydliga i fråga om den folkmängdsuppgift, som skall ligga till grund för nya val till Andra Kammaren efter Riksdagens

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

upplösning och efter Konungens förordnande om nya val för hela riket. Konstitutionsutskottet har förklarat sig hafva en annan mening än herr Ljungman, eller att grundlagen i detta hänseende är tydlig nog och att således någon förändring deri icke behöfves. helst som de valförrättande myndigheterna, med undantag endast af magistraten i Upsala och Konungens befallningshafvande i Nyköpings län, hafva varit ense om tolkningen af grundlagens stadgande i detta fall. Och att de härvid rätt förstått och tillämpat grundlagen, det visar sig tydligt af högsta domstolens utslag i de mål härom, som dragits under dess pröfning. Då härtill vidare kommer, att myndigheternas mening torde få anses vara styrkt genom konstitutionsutskottets uttalande, lär man ingalunda behöfva befara något missförstånd härutinnan.

Jag tror äfven, att man får anse, att en rättvis tanke ligger nedlagd i grundlagens ej mindre andemening än ordalydelse. Grundlagen stadgar nemligen, att hvarje valkrets skall få välja riksdagsman eller riksdagsmän i förhållande till sin folkmängd; och man kan då icke tänka sig, att grundlagen dermed menar, att till grund för valet skall läggas någon annan folkmängdsuppgift än den sist officielt kända. Att det måste finnas undantag i vissa fall är gifvet, och grundlagen innehåller också ett sådant undantag i fråga om de smärre städerna, hvilkas indelning i valkretsar gäller för en tidrymd af tio år. Detta är, såsom sagdt, ett speciellt, tydligt utstakadt undantag, men som väl icke kan påkalla någon ändring i sjelfva regeln.

Att vidare, i fråga om ersättningsval, när någon ledamot af kammaren under valperioden afgått, icke heller då kan tillämpas någon annan grund än den, efter hvilka den afgångne blifvit vald, synes mig alldeles tydligt. Ty det vore ju en orimlighet om, i följd af att folkmängden i en valkrets ökats, man komme på den idén att välja två i stället för en representant, eller, tvärt om, om man i händelse af minskad folkmängd i stället för två förutvarande representanter utsåge blott en. Detta vore naturligtvis oegentligt. Men denna omständighet, att i sådant fall, som nu nämnts, den äldre folkmängdsuppgiften måste ligga till grund, den bevisar ingenting mot den allmänna regeln.

På grund af hvad jag nu i frågan tagit mig friheten yttra, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Rundbäck: Då man erinrar sig allt det trassel och missförstånd, som på sista tiden uppstått icke endast på de ställen, som den siste talaren åberopat, utan äfven på flera andra ställen, der valförrättarne varit villrådiga om grundlagens bud, kan jag icke annat än instämma i motionens syfte. Jag ber att i detta fall särskildt få omnämna, att i Stockholms rådstufvurätt voro vid sista valet meningarne bland rådmännen så delade, att det endast skilde på en enda röst. Det kan väl icke gerna förnekas, att genom herr Ljungmans förslag skulle man erhålla ett bestämdt och tydligt uttryck för hvad grundlagen i detta fall verkligen menar, och då högsta domstolens utslag icke gerna kan utgöra lag och ännu

Förändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

mindre grundlag, som ju skall ändras på samma sätt, som om dess stiftande är föreskrifvet, samt Första Kammaren, efter hvad jag hört, redan antagit reservationen, synes det mig vara både nödigt och nyttigt för oss att göra detsamma. Det är min öfvertygelse, att flera valmän skulle tveka, i händelse en domsaga, som förut haft två riksdagsmän, men der folkmängden, sedan den ena riksdagsmannen afgått, nedgått under 40,000, huru vida der skulle väljas en eller två riksdagsmän. Enligt konstitutionsutskottets tolkning skulle der naturligtvis icke utses flere än en riksdagsman, men då inträffar det besynnerliga förhållande, att då står den ene riksdagsmannen kvar i domsagan, utan att vara vald inom den valkrets, för hvilken val efter den afgångne riksdagsmannen skall anställas. Den kvarstående kan således få representera äfven den valkrets, derifrån riksdagsmannen afgått, och detta ehuru han måhända icke skulle erhållit en enda röst, om nytt val anstälts. Detta kan väl icke vara meningen, utan valkretsen bör väl fortfarande vara indelad i två valområden och få sända tvenne riksdagsmän intill periodens slut. Detta anser jag vara tillräckligt skäl för att bifalla den nödiga och nyttiga förändring här är i fråga, och på dessa skäl yrkar jag bifall till reservanternes förslag.

Herr Ljungman: Jag skall bedja få påpeka ett mycket märkligt förhållande, som i fråga om min motion egt rum.

Det är brukligt vid behandlandet af enskilda motionärens förslag, att utskotten upptaga och i sin motivering bedöma de skäl, motionärerne andragit, men så har icke konstitutionsutskottet gått till väga med min motion, utan det har helt enkelt funnit för godt att påbörd mig en motivering, som jag aldrig haft, och utskottets vice ordförande har nu inför kammaren upprepat densamma. Om herrarne behagade genomläsa min motion, skolen I helt säkert finna, att denna motivering helt och hållet härrör från utskottets fantasier. Den, som uppmärksamt genomläst hvad jag skrivit, skall deremot finna att i detsamma iakttagits en orygglig konsekvens mellan de föreslagna ändringarne i §§ 13 och 15 riksdagsordningen och att min motion innehåller det enda hittills framställda förslag, som haft till tydligt syftemål att åstadkomma ett fullt likformigt och rättvist förhållande mellan alla valkretsar så väl i städerna som på landsbygden.

Jag skulle icke haft något emot herr Waldenströms förslag att välja efter de sist kända folkmängdssiffrorna, om det blott varit praktiskt utförbart. Följden af detsamma skulle nemligen blifva, att, om Konungen en annan gång för någon fråga skulle upplösa Andra Kammaren, så skulle denna kammare, så vida den icke året förut reglerat de smärre städernas valkretsar, efter det att den blifvit upplöst, få stanna kvar och verkställa denna reglering, ty i annat fall skulle dessa småstäder kunna få välja efter folkmängdsuppgifter, som vore intill 10 år gamla. En sådan reglering under den mindre lugna sinnesstämming, som råder efter en upplösning, torde dock äfven herr Waldenström finna vara föga lämplig.

Hvad som nu hufvudsakligast är af vigt, är att få lydelsen af denna paragraf i grundlagen fullt klar och tydlig, så att den i öfverensstämmelse med 84 § regeringsformen må kunna tolkas efter ordalydelsen och man slipper från det ledsamma förhållandet att behöfva följa en blott praxis, hvilket, äfven om denna praxis är aldrig så klok, dock icke är grundlagsenligt. Vi kunna för öfrigt icke nöja oss med en dylik praxis, enär Riksdagen ju icke bör skänka bort sin lagstiftningsrätt åt de grundlagstillämpande myndigheterna. Då ju mitt förslag ändock är både fullständigt och rättvist, ehuru det naturligtvis förlorat mycket på att, hvad jag föreslagit med hänsyn till 13 §, angående en för alla valkretsar vid alla val gällande legislaturperiod om tre års längd, icke vunnit Riksdagens bifall, anser jag äfven att det bör antagas i den form, det blifvit af reservanterne affattadt.

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

Hvad herr von Friesens yttrande vidkommer, får jag säga att jag aldrig påstått, att landsbygden skulle förlorat en representant, om 1886 års folkmängdssiffror varit kända tre månader tidigare, utan jag har påstått att en »utvisning» af en representant i sådant fall skulle hafva egt rum, och sådana utvisningar har jag alltid ansett böra undvikas, i synnerhet då, såsom man här tydligen kan se, de i regeln endast skulle träffa en klass af valkretsar, utan att betingas deraf att denna klass egde en för stor representationsrätt sig tillmätt i förhållande till de andra klasserna.

Herr Bengtsson: Då jag för min del icke kunnat biträda det slut, hvartill utskottet kommit, har jag reserverat mig mot beslutet, och vill i korthet angifva skälet härför.

I 15 § riksdagsordningen, som bestämmer, huru förfaras skall när Konungen upplöser Riksdagen och förordnar nya val eller då riksdagsman eljest afgår från sin befattning, innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, saknas hvarje bestämmelse, om hvilken folkmängdsberäkning skall ligga till grund för de nya valen. Jag tror för min del att det skulle lända till betydligt större reda, än hvad hittills visat sig vara fallet, om man antog det tillägg till sista stycket af 15 §, som af reservanterna föreslagits. Jag skall för min del visst icke tillåta mig uttala något klander öfver det sätt, hvarpå paragrafen blifvit tolkad vid senaste val, ty jag inser allt för väl, att regeringen här ingenting annat hade att göra än hvad hon gjort. Det är således icke därför att jag anser, att regeringen handlat i ringaste mån i strid mot grundlagen som jag reserverat mig. Emellertid var det ett lyckligt fall, att vid den upplösning som skedde ingen valkrets förlorade sin representant. Men det skulle kunna inträffa, att vid en blifvande upplösning folkmängden i en domsaga skulle kunna gå ned under 40,000 personer och denna således förlora en af sina representanter. Jag tror att då en domsaga varit representerad af två representanter och regeringen i en vigtig fråga finner sig böra upplösa kammaren, så borde stadgandena vara sådana, att samma antal representanter finge komma tillbaka vid den nya riksdagen, som varit närvarande vid den upplösta, och detta blefve förhållandet

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

om samma uppgifter rörande folkmängden och samma valkretsindelning skall följas, som legat till grund för nästföregående allmänna val. Ty jag tror att om ett sådant fall inträffade, att en domsaga finge sända en representant mindre, skulle sådant väcka missnöje; och jag vågar vända mig till herr Waldenström och fråga, huru vida, om det förhållandet inträffade i Gefle, att blott en representant kommit tillbaka, icke samma missnöje äfven der skulle uppstått. Jag tror att man därför så vidt möjligt är bör söka undvika sådana uttryck, som man icke vet snart sagdt huru de böra tolkas.

Frågan är nu om man vill göra ett tillägg till 15 §, på sätt reservanterna föreslagit, och på så sätt undvika dessa olägenheter.

Jag skall därför anhålla om bifall till min reservation och afslag å utskottets betänkande.

Herr Ersson i Vestlandaholm: Då jag på grund af 64 § riksdagsordningen jemförd med 84 § regeringsformen anser, att den riksdag, som efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammaren sammanträdt, är ny och således oförhindrad att behandla alla vid en lagtima riksdag förekommande frågor, så synes det mig, som den valkrets, hvars folkmängd sedan sist förrättade val i hela riket till Andra Kammaren ökats så, att den på grund af bestämmelserna i riksdagsordningen skulle ega rätt att utse en riksdagsman mer, bör, vid nya val i riket till Andra Kammaren, dertill vara berättigad. Denna uppfattning har ytterligare fått bekräftelse uti de af högsta domstolen nu afgjorda mål i öfverklagade riksdagsmannaval. Då hädanefter de vid riksdagsmannaval erforderliga folkmängdsuppgifter komma att årligen utgifvas, så har man icke, i händelse af riksdagsupplösning, att vidare befara dröjsmål med valen; och då detta tvisteämne nu är undanröjdt, så kan jag icke finna någon rimlig anledning till att kränka valmännens rätt, ej heller hvarför denna kammare skulle frångå ordalydelsen i sina vid tvenne nästföregående valkretsindelningar affattade skrivelser, deri det heter, att denna indelning skulle »gälla till efterrättelse, då nya val till Andra Kammaren i hela riket första gången derefter komme att förrättas.» Af detta framgår att om nya val till Andra Kammaren i hela riket, genom riksdagsupplösning, kommer att försiggå, man då icke är beroende af förra indelningen, och denna mening har ytterligare stöd i de af mig angifna paragrafer.

Herr talman, på grund af hvad jag anfört, yrkar jag bifall till utskottets betänkande.

Herr Larson i Tullus: Herr Ljungman har i sitt sista yttrande åberopat sig på, att hans i motionen gjorda yrkande på ändring af 15 § riksdagsordningen skulle vara fullt konsekvent och stå i öfverensstämmelse med hvad han förut yrkat i fråga om ändring af 13 § i samma riksdagsordning. Jag vill ingalunda bestrida, att så varit förhållandet, men saken blir väl helt annan, när herr Ljungmans motion om ändring af 13 paragrafen icke är af någondera kammaren bifallen. Vid sådant förhållande be-

visar det i fråga om befogenheten af herr Ljungmans yrkande om ändring af 15:de paragrafen ingenting, att hans förslag i det afseendet står i öfverensstämmelse med hans förslag om ändring af 13 paragrafen, hvilket förslag alldeles förfallit.

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Farup: Af lika stor betydelse som den förra frågan var af lika liten är denna. Det nya representationsskicket har nu verkat i 20 år och man har icke stött på den ringaste olägenhet vid tolkningen af ifrågavarande paragraf. Det var en tillfällighet som gjorde, att Riksdagens upplösning åstadkom en ställning, som framkallade olika uppfattningar i detta hänseende, lika som det var en tillfällighet att frågan blef dragen under högsta domstolen. Jag tror att dessa tillfälligheter icke så lätt skola återkomma och äfven om de skulle göra det, kan jag icke tro, att man i kommande tider skall få någon annan uppfattning af frågan än den, som nu gjort sig gällande. Jag kan således icke se någon våda i, att kammaren godkänner utskottets hemställan.

Motionären har lagt mycken vikt vid det obehagliga i den så kallade utvisningen. Men är den då behagligare efter en 3 års period än under en pågående period? Jag tycker, att den är lika obehaglig i begge fallen. Grundlagen säger ju alldeles tydligt att, när en domsaga icke har 40,000 innevånare, den endast eger utse en representant, äfven om den under föregående period haft två. Jag kan således icke finna att ifrågavarande paragraf innehåller någon orättvisa för landsbygden, såsom en af utskottets ledamöter framhållit. 38:de paragrafen, riksdagsordningen, säger att konstitutionsutskottet endast då får föreslå någon ändring i grundlagen, när en sådan ändring befinnes högst nödig eller nyttig. Detta är mycket starka ord och jag kan icke, såsom en föregående talare, finna, att den nu föreslagna förändringen är högst nödig eller nyttig, då vi, såsom jag förut nämnt, redan i 20 år arbetat under det nya representationsskicket utan att stöta på några olägenheter här vid lag. Emellertid vill jag visst icke förneka, att inom utskottet funnos ganska stora sympatier för motionen, och sjelf hade jag sympati för den, men vi stannade ändå vid det resultat, att man icke borde vidtaga någon ändring i grundlagen första gången man mötte en så obetydlig olägenhet som den af motionären påpekade.

Det yttrades af en talare, att denna motion icke blifvit framkallad af missnöje med Riksdagens upplösning. Det tror jag icke heller, men onekligen har den framkommit till följd af upplösningen och då får den mycket lätt skenet af att vara en opinionsyttring, ehuru detta icke torde hafva varit meningen från motionärens sida.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Rydin: De starka rop på proposition, som nu höras, kunna icke förmå mig att afstå från att yttra mig i denna fråga, ty det är ju hvarje representants rättighet att yttra sig i de frågor, som här behandlas. Den fråga, som nu föreligger, är ytterst vigtig,

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

och det är derföre ledsamt, att den kommit att föredragas så sent som klockan elfva på qvällen, men det kan jag icke hjälpa. Jag lofvar emellertid att icke länge upptaga kammarens tid.

Hvad denna sak beträffar, får jag förklara, att, om icke grundlagen i förevarande fall måste anses vara otydlig, jag verkligen har svårt att förstå hvad otydlighet är. Det står i denna paragraf, att antalet riksdagsmän skall utses efter folkmängden. Hvad är folkmängden? Den sist kända folkmängden är den, som kungöres af presterna från predikstolen, då de säga, att under året har den eller den förändringen skett. Är det den sålunda kungjorda folkmängden, som i grundlagen afses? Nej, säga herrarne, det är den, som finnes uppgifven i statistiska byråns berättelse. Jag har sett efter i den sista, officiellt kända statistiska berättelsen, som var utkommen, när Riksdagen upplöstes, men deri icke funnit någon uppgift på folkmängden rörande valkretsar och städer senare än år 1884 för år 1883. Någon senare finnes icke. Således var det ju nödvändigt, att regeringen utfärdade ett cirkulär, så att man fick kännedom om folkmängden i de orter, der regeringen kunde antaga, att den ökats eller minskats. Derföre fick också statistiska centralbyrån uppdrag att göra en utredning med afseende på vissa folkmängdsförhållanden. Men någon officiel urkund, som angifver samtliga folkmängdsförhållanden, finnes icke för 1885 utan endast för 1883. Man kan således icke tala om den sista officiellt kända folkmängdsuppgiften, om man icke vill godkänna den af presterskapet i kyrkorna tillkännagifna, ty det finnes ingen sådan för närvarande utan endast sporadiska uppgifter. Ett sammandrag saknas. Nu har regeringen förfarit på så sätt, emedan den ansett den sist kända folkmängdssiffran böra ligga till grund för valet, men en annan regering gör kanske intet åt saken, och då blir siffran den, som var känd före treårsperiodens början. Men, säger man, statistiska centralbyrån skulle ju verkställa detta hvarje år utan särskild anmodan. Ja, men deras uppgifter komma icke förr än i augusti utom för året näst före treårsperiodens slut, då de komma ut i juli. Således finnes ingen känd folkmängd, om en riksdagsupplösning inträffar. Derföre är det också af stor vikt att på något sätt i grundlagen klargöra, hvilken folkmängdssiffra, som skall beräknas vid sådana tillfällen och anses för den sist kända, samt hvilka officiella uppgifter, som skola anses innehålla denna. Dessutom, och ehuru det visserligen är sant, att statistiska centralbyrån för närvarande fått en sådan befallning, så kan ju detta ändras och en annan anordning vidtagas. Derför är det af vikt till undvikande af otydlighet, att man, som sagdt, bestämmer, hvilken folkmängdssiffra, som skall ligga till grund för valet och, om man då svarar: den sist kända, så frågar jag, hvilken är då detta? Är det statistiska centralbyråns sista berättelse, är det de uppgifter, som uppläsas i kyrkorna från predikstolen, eller är det de uppgifter, som statistiska centralbyrån lemnar myndigheterna under hand. Detta är något, som visar på, hur frågan bör klareras. Man har också sagt, att den tolkning, som herr Ljungman föreslagit och som blifvit vald i Första Kammaren, strider mot grund-

lagen. Detta vill jag icke nu yttra mig om, men säkert är, att man vid de tillfällen, då ersättningsval förekomma, ansett sig böra följa de förhållanden, som gälde vid treårsperiodens början. Detta har skett vid ett partielt ersättningsval. För att detta icke skall ske vid ett allmänt ersättningsval, så är det af vigt, att man på ett tydligt sätt tillkännagifver, att ett annat förhållande skall ega rum vid ersättningsval än vid de ordinarie valen. Jag vill fästa uppmärksamheten på en sak, som undgått utskottets uppmärksamhet. Man har nemligen sagt, att, då ett partielt val inträffar, är det klart, att folkmängdssiffran vid treårsperiodens början lägges till grund för valet. Ja, klart är detta i sådana valkretsar, der det gäller omedelbara val, men jag undrar, hur det är i kretsar med medelbara val. Skola elektorerna väljas efter den folkmängd, som fans vid periodens början, eller skall icke den kommun, som väljer elektorer, hafva rätt att göra gällande den folkmängd, som finnes, så att öfverensstämmelse uppnås med grundlagen, hvilken innehåller orden »efter folkmängden en på ett tusen»? Deraf se herrarne, att det är en oklarhet i utskottets betänkande beträffande elektorsvalet. Således tror jag, att ett sådant förtydligande, som blifvit föreslaget, är behöfligt, ty då blir allt klart. Men, säger man, det är icke nödvändigt, och nu har högsta domstolen gifvit prejudikat i frågan. Jag har läst dessa prejudikat och högsta domstolens utslag innehålla intet annat, än att domstolen icke finner skäl göra ändring i Konungens befallningshafvandes utslag. Men dessa utslag stödde sig alla tre på olika skäl. Det är icke klart, huru de särskilda Konungens befallningshafvande tänkt sig denna sak. Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på en sak, nemligen att man icke kan åberopa högsta domstolens utslag såsom prejudikat, innan de blifvit inskrifna i dess minnesbok. Och betydelsen af dessa prejudikat, äfven om de äro inskrifna i minnesboken, är icke så stark, att högsta domstolens egna ledamöter anse sig bundna af dem. Jag vill icke tala om de frågor, rörande hvilka prejudikat gifvits i olika rigtning. Man kan således icke rätta sig efter högsta domstolens utslag, förrän de kommit in i minnesboken, och jag har nyss nämnt att de stundom icke ens då äro af så stor betydelse för högsta domstolens egna ledamöter. Dessa prejudikat äro för öfrigt icke att betrakta såsom förklaringar till lagen utan blott såsom bidrag till lagens tolkning. Förklaring öfver lagen skall nemligen enligt grundlagens föreskrift ske i samma ordning som lagen stiftas. Man kan således icke komma ifrån, att det i fråga om denna paragraf förefinnes en otydlighet, som bör afhjelpas och då jag anser att detta bör ske i den rigtning, som i herr Ljungmans motion blifvit angifven, så kommer jag naturligtvis att rösta för denna motion. Jag anser att äfven de, som i denna sak hafva en annan mening, böra vara intresserade af att ett förtydligande göres i denna paragraf, på det man må kunna få klarhet i, hur man en annan gång skall förfara. I fråga om partiella val har man förut gått efter den gamla valkretsindelningen, men efter de prejudikat, som nu blifvit gifna, är det icke

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.

(Forts.)

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

sagdt, att detta förfaringssätt hädanefter duger. Det kan då blifva olika meningar om, huru man skall förhålla sig.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr Larson i Tullus: Det händer nog med nästan hvilken lag som helst, att den kan råka på att af någon icke rätt uppfattas och till och med att den af någon myndighet orätt tillämpas, utan att man därför anser nödigt att ändra lagen. Det inträffade för icke så många år sedan, att en borgmästare tillämpade en annan af våra grundlagar, nemligen tryckfrihetslagen, så, att hofrätten fälde honom till böter för oförstånd i embetets utöfning. Men icke var det någon som talade om, att det därför var nödvändigt att ändra den lagen, utan följden blef endast den, att borgmästaren dömdes till böter. Om det nu skulle hända, att någon borgmästare skulle tillämpa riksdagsordningen orätt, så är det därför icke sagdt att riksdagsordningen behöfver ändras, utan det kan vara nog, att den borgmästaren får orätt i sin åtgärd.

Jag fortfar i mitt yrkande på bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: Efter som herr Bengtsson stälde en vädjan till mig, skall jag be att få besvara den. Han hemstälde nemligen, huru vida, i händelse Riksdagen upplöstes och det visade sig att folkmängden i Gefle sedan sista valet sjunkit så, att till den nya Riksdagen en riksdagsman mindre skulle komma att sändas från Gefle än vid periodens början, jag då skulle vilja vara med om något sådant. Jag tror mig kunna försäkra herr Bengtsson, att jag lika väl då som nu skulle yrka, att, när Konungen upplöste Riksdagen för att fråga nationen i en viss fråga, nationen skulle låta representera sig efter den sista officiellt kända folkmängdssiffran; och om folkmängden i Gefle då hade sjunkit under 20,000, skulle jag icke blifva det ringaste smärtsamt berörd deraf, att Gefle icke finge representera sig i Andra Kammaren, såsom om den hade 20,000 invånare.

Hvad nu för öfrigt beträffar skilnaden mellan partiella och allmänna val, så tänker jag mig saken på följande sätt. Under den treårsperiod, som började 1885, låter nationen genom den kammare, som då valdes, representera sig, sådan den var 1884, och så låter den representera sig genom samma kammare hela perioden. Uppstår således någon lucka i representantantalet, så skall det val, som för fyllande af denna lucka anställles, ske i öfverensstämmelse med samma folkmängd, hvarefter valet till hela perioden förrättades. Men helt annat blir förhållandet, om hela kammaren upplöses, och Konungen frågar nationen i en viss sak. Då frågar han henne, sådan hon då är. Jag tycker, att det är ganska enkelt att förstå denna olikhet och det olika förfaringssätt, som i de begge olika fallen måste iakttagas.

Jag kan icke, såsom herr Rydin, finna, att det är någon obetydlighet i ifrågavarande paragraf, och fortfar därför i mitt yrkande på bifall till utskottets förslag.

Herr Gumælius: Jag skall be få tillägga några ord till försvaret för utskottets förslag. Här har visserligen icke egentligen blifvit påstådt, att det är fortsättningsteorien, som går igen här, utan man har, likasom förut skett af reservanter inom utskottet, förklaradt, att så icke är förhållandet. Emellertid kan jag nämna, att äfven inom utskottet har diskussionen i denna fråga rört sig icke obetydligt in på fortsättningsteoriens område, trots försäkringarna om motsatsen. Ser man på grupperingen af dem, som omfattat dessa motioner, så hör visserligen herr Bengtsson till dem, som anse, att ett förtydligande bör ske, oaktadt han icke är någon fortsättningsman, men de öfriga äro rena fortsättningsmän och yttra sig i den rigtningen. Men då Andra Kammaren, såsom här erinrats, hade bestämdt uttalat sin mening, att 1886 års valkretsindelning skulle vid nästföljande allmänna val tillämpas, och då detta beslut blifvit kungjort af Kongl. Maj:t samt ledt till efterrättelse på de flesta håll, samt då de två valkretsar, inom hvilka kongl. kungörelsen icke ledt till efterrättelse, fått orätt hos domstolarne, så måtte väl allt detta visa, att det icke förefunnits något synnerligt behof af ett tillägg. Men om någon icke dess mindre anser, att ett tillägg behöfves, hemställer jag, om det icke bör göras så att säga i den af Andra Kammaren angifna rigtning. Att ett förslag sådant som detta kan vinna majoritet i Första Kammaren, finner jag besynnerligt och beklagligt, men om äfven denna kammare nu skulle fatta ett sådant beslut, gifver den åt sina föregående en örfil, som jag icke tror kan vara lämplig. Vill man hafva ett tillägg, måste det gå i motsatt rigtning, mot hvad här föreslagits, och i en rigtning som har sitt stöd i både praktik och högsta domstolens utslag. Jag hemställer således om bifall till utskottets afstyrkande förslag.

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herrar *Sahlström* och *Ruhlin* instämde i detta yttrande.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: Jag tror, att man gjort mera väsen af denna fråga, än den verkligen förtjenar. Den är i sig själf mycket obetydlig, beroende på, om man vill, att grundlagen skall förtydligas eller icke. För min del har jag förut varit böjd för att gå in på det förslag, motionärerna framställt, men efter de upplysningar, som lemnats här i kammaren, tror jag, att man lugnt kan bifalla utskottets förslag. Herr Rydin har upplyst, att icke mindre än tre olika skäl framstälts af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i afseende på tolkningen af nu omtvistade § i grundlagen och att högsta domstolen vid afgörande af alla dessa tre skäl kommit till samma resultat. Detta är ett ytterligare stöd för, att frågan blifvit mångsidigt pröfvad af domstolarne, och förutsätter, att man icke kan komma till någon annan grundlagstolkning än förut, om ett dylikt fall åter skulle inträffa. Jag tror därför, det vore klokast bifalla utskottets förslag.

Herr Bengtsson: Jag skall icke försöka försvara reservanternas förslag i frågan, men jag vill uttala en protest mot herr

Rörande ändring i §§ 13 och 15 riksdagsordningen.
(Forts.)

Gumælii yttrande, att det tillkommit till följd af deras åsigt, som hylla fortsättningsteorien. Jag har varit närvarande i utskottet lika mycket som han och vet, att detta icke är anledningen till att reservationen här framkommit, utan reservationen tillkom af orsak, att man ansåg ett förtydligande af paragrafen nödvändigt, så att, om en upplösning framdeles komme i fråga, man icke skulle stå i förlägenhet, om hvilken folkmängdssiffra man skulle använda, och jag är fullt öfvertygad om, att ett införande i paragrafen af de ord. reservanterna föreslagit, skulle vara tillräckligt, för att man ej skulle stanna i valet och qvalet, om något sådant skulle hända ännu en gång. Om Konungen framdeles upplöser Riksdagen, är det icke sagdt, att Riksdagens åsichter då blifva desamma som nu, och kanske äfven herr Gumælius skulle då komma att klandra regeringens åtgöranden, om de icke öfverensstämde med hans åsichter. Jag protesterar således mot herr Gumælii yttrande, att jag skulle varit med om beslutet på några andra grunder, än att jag önskade, att ett förtydligande måtte komma till stånd. Om icke herr Gumælius gillar detta, må det vara hans sak.

Herr Ljungman: Jag skall blott be att med några ord få säga, att herr Gumælii påstående, att min motion skulle afse ett godkännande af den s. k. »fortsättningsteorien», redan af herr Bengtsson blifvit tillräckligt vederlagdt, så att jag icke vidare skall uppehålla mig dervid. Min motion har ingenting med den der teorien att göra.

Med anledning af herr vice ordförandens i konstitutionsutskottet yttrande, att den föreslagna ändringen af 13 § i riksdagsordningen vore förfallen, till följd deraf att kamrarne fattat olika beslut, må vara nog anmärka, att det bör vara klart, att, sedan så skett, det finnes ännu större skäl för bifall till mitt förslag, på det att de större städerna icke måtte genom en blott praxis tillerkänna några alldeles nya förmåner framför landsbygden, hvarom icke någon stadsbo hade ens den ringaste tillstymmelse till aning, när vår riksdagsordning antogs.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å densamma och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i den af herrar Bergius m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i 2:dra punkten af utlåtandet n:o 6,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, antagit till hvilande i grundlagsenlig ordning det förslag till än-

drad lydelse af sista stycket i § 15 riksdagsordningen, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 85 nej; hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om ändring i 3 § samt 4 § 11 mom. tryckfrihetsförfordningen;

statsutskottets utlåtande n:o 49, i anledning af väckta motioner rörande dels nedsättning i de på viss jord hvilande grundskatter samt dels lindring i rustnings- och roteringsbesvären;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 15, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa delar af bevillningsutskottets betänkande (n:o 8) angående vilkoren för tillverkning af bränvin; och

n:o 16, angående ännu oafgjorda delar af tullbevillningen; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5 (i samlingen n:o 13), angående väckt förslag om lagstadgade skiljedomstolar för arbetare och arbetsgifvare.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 4.

Godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 42, med förslag till förordning angående ändrad lydelse af § 31 mom. 2 i förordningen om fattigvården den 9 juni 1871;

n:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljemän och lag angående förändrad lydelse af 46 § utsokningslagen den 10 augusti 1877; och

n:o 44, med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 11 i förordningen angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster den 11 juli 1862.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 12 på natten.

In fidem

A. E. J. Johansson.